

ÅRSÖVERSIKT 2023

MUST

MUST ÅRSÖVERSIKT 2023

MILITÄRA UNDERRÄTTELSE- OCH SÄKERHETSTJÄNSTEN

Must presenterar här den verksamhet som bedrivits under 2023 och ger även sin syn på omvärldsutvecklingen och de säkerhetshot som riktas mot Sverige och svenska intressen.

Årsöversikten svarar mot uppdragen i Förordning (2000:131, 8§) om försvarsunderrättelseverksamhet och Försvarsmaktens instruktion (2007:1266, 6§) där Must uppdras att varje år upprätta en översikt över försvarsunderrättelseverksamheten och den militära säkerhetstjänstens verksamhet som allmänheten kan ta del av. Must har valt att utöver detta även presentera annan verksamhet för att därigenom ge en så heltäckande bild som sekretessen medger.

FÖRSVARSMAKTEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Chefen Musts förord.....	7
Sverige och omvärlden.....	12
Lärdomar av kriget i Ukraina	20
Musts uppdrag och verksamhet.....	30
Militära säkerhetstjänsten	42
Samarbete och utveckling.....	52
Kommentar från ställföreträdande chefen Must	60
Foreword in English.....	64

VISION OCH VERKSAMHETSIDÉ

MUSTS VISION

Ett säkrare Sverige i en osäker värld.

VERKSAMHETSIDÉ

Must ger regeringen och Försvarsmakten unika beslutsunderlag om omvärldsutvecklingen och hot mot Sveriges säkerhet.

Must bidrar till att Försvarsmaktens förmågor utvecklas och att förbanden har en bra hot- och lägesuppfattning. Vi bidrar också till att Försvarsmakten och andra myndigheter har rätt nivå på sin säkerhet.

Must löser sina uppgifter med hög integritet och i samverkan med andra och utvecklar oss kontinuerligt för att kunna möta förändrade krav.

CHEFEN MUSTS FÖRORD

När Must gör bokslut på 2023 kan vi konstatera att riskerna för svensk säkerhet har ökat. Vi tar med oss ett mycket allvarligt säkerhetsläge med flera stora parallella kriser in på det nya året.

I Mellanöstern har Hamas fruktansvärda terrordåd följts av omfattande stridigheter. Som vanligt i moderna konflikter drabbas civila hårt. Situationen riskerar att eskalera ytterligare och bidra till ökad instabilitet i Mellanöstern, med negativ påverkan på globala handelsflöden i bland annat Röda havet.

I Sahel-området har konflikterna fördjupats, med politiska osäkerheter och utbrett våld, och vi ser ett ökat kinesiskt och ryskt engagemang i Afrika.

I Europa går kriget i Ukraina in på sitt tredje år. Inget tyder på att kriget kommer att avslutas i närtid, varken via en militär seger eller en framförhandlad lösning. Ryssland driver kriget vidare och räknar med att den egna uthålligheten är större än Ukraina och Ukrainas partners.

Vi måste därför utgå från att den konflikt som funnits mellan Ryssland och Väst kommer att fortsätta. Även om konflikten i Ukraina skulle frysas eller om ett vapenstillestånd skulle kunna nås kvarstår grundorsakerna till kriget i den ryska synen på Ukraina och på sin omvärld.

Eftersom Rysslands ekonomiska band till Väst har kapats och den politiska dialogen brutits kommer hot och militära maktmedel komma att spela en större roll när Ryssland ska signalera vilja och intentioner för att hantera sin relation till Väst. Det höga spänningsläget innebär också en ökad risk för militära incidenter på grund av misstag. Läget är allvarligt och det finns fortsatt risk för att kriget i Ukraina eskaleras.

Den ryska ledningens agerande präglas av högt risktagande och total hänsynslöshet. Must bedömer att Ryssland, så snart man kan, kommer att försöka att öka sin militära styrka efter förlusterna i Ukraina. Det finns hinder, såsom bristande ekonomiska förutsättningar, förlorade nyckelkompetenser och de omfattande sanktionerna. Men den ryska regimen har gjort detta till ett högt prioriterat område.

I detta läge vore det ett misstag att tro att en tillfällig begränsning i den ryska förmågan i vår region ger oss ett andrum. Rysslands förmåga att genomföra ett militärt angrepp mot Sverige är den dimensionerande hotbilden för Försvarsmakten och även som Nato-medlemmar måste vi kunna möta en antagonistisk och svårförutsägbar motståndare. Det är därför av största vikt att vi fortsätter att hålla ett högt tempo i stärkandet av Försvarsmakten och totalförsvaret.

Hotet från Ryssland och kriget i Ukraina står i centrum för mycket av Musts verksamhet. Ett annat allvarligt hot mot Sverige kommer från främmande underrättelseverksamhet. Främmande makts åtgärder på detta område är storskaliga och långsiktiga, och förutom Ryssland är det värt att lyfta fram kinesiska och iranska aktörer. I grunden syftar åtgärderna till att kunna påverka vitala svenska system, få tillgång till skyddsvärd information, och påverka vårt beslutsfattande och handlingsutrymme i en krissituation eller i krig.

Yttre hot får konsekvenser i Sverige, vilket blev uppenbart i samband med höjningen av terrorhotnivån i höstas. Men händelser i Sverige kan även få konsekvenser för svenska intressen utomlands, vilket vi såg i samband med terrorattentatet i Bryssel samt stormningen av den svenska ambassaden i Irak.

Genom att plocka upp och förstärka enskilda händelser, eller genom att underblåsa konflikter kan man både skapa radikaliserings och splittring inom det svenska samhället, eller förvränga bilden av Sverige med ett ökat hot mot vårt land och våra intressen som följd.

Samarbete mellan de som bevakar de yttre och inre hoten är därför av största vikt. Myndighetsgemensam samverkan och informationsdelning är avgörande för att vi ska kunna hantera de hot som vårt samhälle står inför.

Det här är dock inte något som vi kan avgränsa till myndighetssverige. Det är av vikt att även privata företag rapporterar in avvikelser kopplat till sitt säkerhetskydd, samt att alla medborgare funderar kring sin egen roll inom det svenska totalförsvaret. Vi ska inte vara rädda, men vi behöver alla vara vaksamma och förberedda i det omvärldsläge som nu råder.

Must arbetar intensivt för att förse våra två uppdragsgivare, regeringen och överbefälhavaren, med information. Men vi förmedlar även information om hoten mot Sverige till en bredare krets mottagare, framförallt de privata och offentliga aktörer som är del i totalförsvaret.

I det säkerhetsläge vi befinner oss i är det avgörande att vi kan möta hoten mot vårt samhälle med en samlad svensk ansats. Det kräver att vi tar till oss allvaret i hotbilden, och agerar för att stärka vårt säkerhetskydd, och vår motståndskraft, i totalförsvaret, och i samhället i stort.

Årsöversikten är en del i denna ansats till informationsspridning. Vi behöver alla inse och agera utifrån allvaret i det omvärldsläge som nu råder.

Thomas Nilsson

Chef för Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (Must)

MILITÄRA UNDERRÄTTELSE- OCH SÄKERHETSTJÄNSTEN I KORTHET

- Must bedriver försvarsunderrättelseverksamhet och militär underrättelse- och säkerhetstjänst.
- Musts försvarsunderrättelseverksamhet bedrivs till stöd för svensk utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik samt i övrigt för kartläggning av yttre hot mot Sverige.
- Must förebygger, upptäcker och motverkar säkerhetshot som riktas mot Försvarsmakten och dess intressen i Sverige och utomlands.
- Must är en del av Försvarsmakten och inriktas både av regeringen och överbefälhavaren.
- Chefen för Must lyder direkt under överbefälhavaren. Chefen för Must är också Försvarsmaktens säkerhets- skyddschef och signalskyddschef samt ansvarar för underrättelse- och säkerhetsfunktionen i Försvarsmakten.
- Att samverka nationellt och internationellt är avgörande för att i hela konfliktskalan kunna hantera nuvarande och framtida utmaningar.
- Musts verksamhet regleras av lagar och regler och granskas löpande.

SVERIGE OCH OMVÄRLDEN

OMVÄRLDSUTVECKLINGEN 2023

Den ryska invasionen av Ukraina har under 2023 fortsatt vara drivande bakom splittring och spänningar i världen. Väst och demokratiska stater tenderar att hamna på ena sidan i världspolitiska frågor medan Kina, Ryssland och andra auktoritära stater hamnar på den andra. Vissa regionala makter och stater i globala Syd – det vill säga länderna i Sydamerika, Afrika, Mellanöstern, Centralasien, Sydostasien och Kina – har inte infört sanktioner mot Ryssland utan försöker hålla sig väl med båda sidor och dra fördelar av detta. Kina och Ryssland använder sitt stärkta partnerskap som motvikt till Väst och har under 2023 även utvidgat Brics*) och SCO (Shanghai Co-operation Organisation). Det återstår dock att se hur framgångsrika de blir att skapa alternativ till etablerade internationella samarbetsstrukturer.

Invasionen av Ukraina

Det ryska anfallskriget mot Ukraina går i februari 2024 in på sitt tredje år och en förhandlingslösning på konflikten verkar alltfjänt långt borta. De ryska målsättningarna kvarstår, det vill säga att ta kontroll över betydande delar av Ukraina, avsätta dess legitima ledare och förhindra landets västorientering. Rysslands agerande tyder på att landet anser sig vara mer uthålligt än Ukraina och Väst, och att enigheten i Väst och försvarsviljan i Kiev förr eller senare kommer ge vika. Ukrainas mål att återerövra sitt territorium har under det gångna året också legat fast. Framträdande i Västs stöd till Ukraina är dels det omfattande sanktionspaket som har som mål att försvaga den ryska krigsekonomin, dels det kontinuerliga stödet från USA, Nato, EU och enskilda länder i Europa och Asien som också omfattar en fortsatt avskräckning mot Ryssland, bland annat Sverige, som ges till det ukrainska försvaret.

Ökat terrorhot

Den 17 augusti höjdes terrorhotnivån i Sverige till en fyra på en femgradig skala. Beslutet föranleddes av en längre tids förändring av hotbilden mot Sverige och svenska intressen utomlands, där främst skändningar

na av heliga skrifter varit hotdrivande. Utöver våldsbejakande islamistiska grupper, har vissa politiska och religiösa ledare i Mellanöstern försökt att utnyttja koranskämdningarna i Sverige för att flytta fram sina positioner antingen inrikespolitiskt eller regionalt genom att framställa sig som "islams försvarare". Några av de skarpaste reaktionerna i Mellanöstern har kommit från shiamuslimska ledare i Iran, Irak, Libanon och Jemen. Som exempel stormades Sveriges ambassad i Irak. För flertalet av regimerna i Mellanöstern är reaktionerna mot Sverige en balansgång mellan att markera mot skändningarna av koranen, föregå inhemsk kritik och samtidigt bibehålla goda relationer till västmakterna.

Rymdutvecklingen

Utvecklingen i rymddomänen går i snabb takt och konkurrensen är hård, både mellan stormakterna och privata aktörer. För Sverige innebär utvecklingen nya möjligheter men också hot och risker. Då Sverige är en attraktiv rymdnation vill flera olika aktörer etablera sig här vilket är en möjlighet, men det finns en risk för påverkan av externa aktörer som utgår ifrån sina säkerhetsintressen. Den snabba ökningen av aktörer och antalet satelliter ökar risken för kollisioner

*) Brics-länderna består av Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och Sydafrika. Brics har bjudit in ytterligare sex länder att ansluta sig till gruppen från och med 2024: Argentina, Egypten, Etiopien, Förenade Arabemiraten, Iran och Saudiarabien.

ner i omloppsbanorna runt jorden, vilket kan skapa långvariga negativa effekter på satellittjänster. Samtidigt är de flesta stater i dag delvis beroende av dessa tjänster, både för samhällenas robusthet och för ländernas militär förmåga.

Stater som Ryssland och Kina utvecklar förmåga att påverka eller bekämpa satelliter för att förneka västerländsk rymddominans och rymden benämns allt oftare som en militärdomän. Underrättelsehotet mot rymdverksamheten i Sverige är riktat mot Forsvarsmakten, samarbetspartners, industrin och forskningsvärlden. Rymdens beskaffenhet gör att satelliter tillhörande flera olika stater och företag kan passera över svenskt territorium och inhämta information. Givet den centrala betydelse som stormakterna tillmäter rymddomänen, risken för påverkan, underrättelseinhämtning och Sveriges växande roll som rymdaktör ökar nödvändigheten att förstå den övergripande utvecklingen i rymden, rymdlägesbild och ett strategiskt och säkerhetsmedvetet förhållningssätt till rymdverksamhet.

Krisande kärnvapenavtal

Genom moderniseringen av de ryska kärnvapnen och Rysslands upprepade hot om kärnvapen användning i Ukraina och utbyggnaden av den kinesiska kärnvapenförmågan har det globala hotet från kärnvapen åter ökat. I februari 2023 avbröt Ryssland fortsatta åtgärder för att följa fördraget Nya Start – det sista återstående avtalet mellan USA och Ryssland om rustningskontroll gällande kärnvapen. Detta agerande innebär ett stopp för de ömsesidiga inspektioner och det informationsutbyte som regleras i avtalet, gällande bland annat förändringar av antalet bärare och stridsspetsar

och utplacering av dessa. Kreml har dock sagt att man fortsatt kommer att följa avtalets bestämmelser om ett övre tak för antalet bärare (robotar och bombflygplan) och kärnvapenstridsspetsar. Eventuella nya förhandlingar mellan Ryssland och USA om rustningskontroll gällande kärnvapen påverkas av det pågående införandet av nya vapensystem och Kinas kärnvapenupprustning.

I oktober 2023 antog Ryssland en lag som återtar landets ratificering av det fullständiga provstoppsavtalet CTBT¹, som inte har trätt i kraft. Ryssland har dock angett att de fortsatt kommer tillhandahålla data från ryska sensorstationer i det nätverk av sensorer som ingår i Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organizations (CTBTO) nätverk för att detektera kärnvapendetonationer.

Stormaktsrivalitet i närområdet

I det svenska närområdet har spänningarna mellan USA/Nato och Ryssland bestått, med i princip samma drivkrafter som under tidigare år: utvidgningen av Nato, kriget i Ukraina och Väst svarsåtgärder mot Ryssland.

Den ideologiska konkurrensen mellan Kina och USA tar sig i vårt närområde uttryck genom en ökad konkurrens och ett skydd av de teknikområden som ses som avgörande för framtiden. En dimension av detta är den pågående gröna omställningen i Sverige där den kinesiska ledningen visar ett tydligt intresse för klimatsamarbete och svensk grön innovationskraft och där landets dominerande position inom exempelvis bilbatterisektorn kan innebära både möjligheter och risker för Sverige.

1. *Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty*, ett FN-avtal som öppnades för undertecknande 1996.

NÄROMRÅDET

Det ryska anfällskriget mot Ukraina fortsätter att försämra säkerhetsläget, globalt liksom i det svenska närområdet. I och med Finlands inträde i Nato i april 2023 utökades landgränsen mellan alliansen och Ryssland med cirka 130 mil. Ryssland ser utvecklingen i norra Europa som en betydande försämring av sina militärstrategiska förutsättningar. Rysslands förmåga att genomföra ett militärt angrepp mot Sverige utgör den dimensionerande hotbilden för Försvarsmakten.

Läget i stort

I det svenska närområdet har spänningarna mellan huvudaktörerna USA/Nato och Ryssland bestått med i princip samma drivkrafter som under föregående år. Landskapet på strategisk nivå har präglats av Natos förstärkning med nya medlemmar och alliansens ökade militära närvaro till stöd för tillkommande medlemmar och de baltiska staterna.

De diplomatiska, mellanfolkliga och ekonomiska kontaktytorna mellan Ryssland och de övriga staterna runt Östersjön har krympt allteftersom Rysslands invasion fortgått.

Hotfull retorik, dolda påverkansförsök, cyberaktiviteter och militära styrkedemonstrationer har under året varit metoder som Ryssland har använt mot länderna i Sveriges närområde. Rysslands handlingsfrihet med konventionella militära medel begränsas till en mindre del av sjö- och luftstridskrafterna. Detta innebär att Ryssland kan genomföra begränsade militära operationer i Östersjön. Utöver detta har Ryssland kvar sin strategiska och regionala kärnvapenförmåga.

Rysslands och Ukrainas användning av robotar, drönare och andra obemannade luftfarkoster (UAV:er) långt bortom fronterna i kriget bidrar

också till en större oförutsägbarhet om den relativa stabiliteten i vårt eget närområde.

Ambitiösa mål med förhinder

Ryssland har påbörjat planläggningen för en uppbyggnad av landets militära styrka under de kommande fem åren. Det finns dock betydande hinder för detta. Några av dessa hinder är sanktionernas inverkan på den ryska försvarsindustrin, den ekonomiska utvecklingen samt förluster av officerare och underofficerare i Ukrainakriget vilka kan bli svåra att ersätta beroende demografiutvecklingen.

Det går inte att utgå från att Ryssland söker återskapa samma krigsmakt som fanns före invasionen. Ryssland kommer sannolikt anpassa förbanden efter lärdomarna från kriget i Ukraina liksom till de rådande begränsningarna. Det är möjligt att Ryssland väljer att satsa på en större numerär soldater men med enklare utrustning, om landet har svårt att få fram tillräckligt med kvalificerad materiel.

Ryssland strävar också efter att förbättra sin militära förmåga att verka på Nordatlanten i syfte att kunna bevara militär handlingsfrihet i Östersjöregionen och Barents hav.

Belarus som rysk allierad

Det är inte bara Rysslands agerande som försvårar säkerhetsläget i närområdet. Belarus underlättar den ryska krigföringen i Ukraina genom att låta Ryssland använda dess territorium och militärbaser. Belarus utbildar också sedan 2023 ryska rekryter för kriget. Genom Belarus fortsätter dessutom långväga migranter att försöka ta sig vidare över gränserna till Polen och Litauen – något som knappast skulle kunna ske utan att regimen i Minsk underlättar det. Motiv till att styra migranter mot EU:s gränser kan vara försök att påverka unionens sanktionspolitik, att skapa

sociala spänningar inom EU-länderna eller för att tvinga Polen och Litauen att binda trupper för gränsbevakningsuppgifter.

Under 2023 kom Belarus och Ryssland överens om att förvara ryska taktiska kärnvapen i Belarus samt att inkvartera soldater ur den ryska Wagnergruppen på baser i Belarus, där de skulle bistå i utbildningen av belarusiska soldater. Efter Wagnerchefen Jevgenij Prigozjins död i augusti 2023 är gruppens framtid osäker, men det kan inte uteslutas att den fortsätter i någon regi i Belarus och kan då förstärka spänningarna i närområdet.

KRIGET I UKRAINA

Efter ytterligare ett år av krig med mycket omfattande förluster på båda sidor finns inget som tyder på att Ryssland har gjort avkall på sina långtgående mål i Ukraina. Ryssland vill ta kontroll över betydande delar av Ukraina, återföra landet till Rysslands uppfattade intressesfär och i förlängningen förhindra att Ukraina blir medlem i Nato eller EU.

Målsättningar, förutsättningar och krigets karaktär

Ryskt agerande tyder på att Putin fortfarande anser att Ryssland är mer strategiskt uthålligt än Ukraina och Väst samt att enigheten i Väst och försvarsviljan i Kiev förr eller senare kommer ge vika. Ukraina har tack vare stödet från Väst kunnat försvara sig och har under året åter kunnat ta initiativet på militärstrategisk och operativ nivå.

Krigsåret 2023 har präglats av att både Ryssland och Ukraina har genomfört olika typer av styrkegenererande åtgärder och har strävat efter att skapa gynnsamma förutsättningar för fortsatta militära operationer.

Det västliga stödet till Ukraina har i den militära domänen bestått av utbildning inom ramen för ett antal internationella format och ett omfattande materiellt stöd. Under första delen av året byggdes förväntningar upp om den ukrainska motoffensiven och dess önskade resultat. Förväntningar som kan ha baserats på tidigare resultat från operationer i Charkiv och Cherson samt en önskan att stödet från Väst skulle ha en avgörande effekt på kort sikt.

Under våren då stora delar av de militära resurserna tillfördes och Ukraina skapade ökad militär förmåga använde samtidigt Ryssland tiden till att rekrytera mer personal, utveckla sitt försvar med mycket omfattande fältarbeten och generellt föra fram resurser till fronterna.

Krigets karaktär har därför under året bland annat formats av bristande resurser på respektive sida, de ryska försvarsförberedelserna samt den tekniska utvecklingen främst kopplad till förmågan till övervakning och bekämpning. Ideala koncept och doktrinära mallar för användandet av militära förband har inte fullt ut kunna tillämpas. Tempot och ukrainska framgångar har i västvärlden upplevts som lägre än förväntat men får ses som en rimlig konsekvens av operationsmiljön som helhet och den ukrainska omsorgen av de egna förbanden och de egna soldaternas liv. Karaktären kan därför beskrivas som högteknologisk och toppmodern i vissa domäner samtidigt som kriget har likheter med första världskrigets västfront i andra. Kriget har under stora delar av 2023 befunnit sig i ett mycket statiskt läge där bekämpningssystemen har en huvudroll och soldater försvarar skyttevärn och fasta befästningar. Karaktären kan ses som ett utnöttningskrig där en duell mellan olika aktörers militärindustriella kapacitet och militära förmåga i kombination med politisk-strategisk uthållighet bidrar till avgörandet.

Fjärrbekämpning

Den ryska fjärrbekämpningen har riktats mot ett antal olika måltyper över hela Ukraina som i ett ryskt perspektiv kan ge positiva effekter, direkt eller indirekt, på kort eller längre sikt. Den har bland annat fortsatt riktats mot flödet av västligt materiellt stöd på plats i Ukraina,

energiinfrastrukturen, den industriella kapaciteten, transportsystemet och infrastrukturen för spannmålsexporten.

Ukraina har överraskat genom att de har utdelat hårda och delvis oväntade slag mot ryska mål. Bekämpning av flygbaser på ockuperat område men även i Ryssland, bekämpning av Kertjbron och delar av Svartahavsmarinen har fått stora militära effekter. Rysslands förmåga att genomföra blockad mot Ukraina i Svarta havet har till exempel minskat och spannmålsexporten har återupptagits i reducerad skala vilket minskar effekterna av den ryska ekonomiska krigföringen. Ryssland har tvingats avdela resurser för att sprida och skydda sina flygplan, fartyg och logistikbaser och använder i stället fjärrstridsmedel av olika slag för att påverka spannmålsexporten genom att bland annat inrikta sig på exporthamnar.

Regionalval på ockuperad mark

Ryssland försöker kontinuerligt legitimera sina illegala annekteringar av ukrainska områden, vilket genomförandet av ryska regionalval i områdena i september 2023 är ett tydligt exempel på. Moskva vidtar även integrationsåtgärder som att införa rubel som betalningsmedel och att dela ut ryska pass till befolkningen. Detta syf-

tar dels till att konsolidera den ryska kontrollen, men även till att göra det svårt för Ukraina att återta och återintegrera regionerna.

Förberedelser för långvarigt krig

Ryssland gör stora satsningar ekonomiskt, industriellt och personalförsörjningsmässigt för att försörja kriget med tillräckliga resurser.

Samtidigt fortsätter Ukraina att publikt kommunicera målsättningarna om att befria samtliga ockuperade ukrainska regioner och återupprätta landets territoriella integritet. Ett avslut på kriget och en reell förhandlingslösning framstår för närvarande alltjämt som avlägset. Mycket tyder på att såväl Kiev som Moskva förbereder sina befolkningar på ett långvarigt krig.

Under 2023 har de ryska militära operationerna i Ukraina fortsatt kombinerats med hotfull kärnva-penretorik och påverkansoperationer mot USA, Europa och andra delar av världen. Dessa operationer syftar till att avskräcka, så split och få Väst att vackla i sitt stöd till Ukraina.

Ukraina kommer dock inte att ge upp utan kommer med hög grad av tålamod, innovation och vilja att fortsätta kämpa. Ett omfattande omvärldsstöd till Ukraina är fortsatt helt avgörande för utvecklingen och utgången i kriget.

LÄRDOMAR AV KRIGET I UKRAINA

Liksom Ukraina måste även vi i Sverige förvänta oss att en motståndare i en eventuell konflikt tidigt kommer att försöka begränsa vår handlingsfrihet och lamslå eller slå ut kritisk infrastruktur och de funktioner vi har i samhället som är nödvändiga för beslutsfattande. En motståndare kommer att försöka göra detta för att minska vår motståndskraft, försvarsvilja och uthållighet.

För att Sverige ska kunna fungera under en allvarlig säkerhetspolitisk kris eller ett väpnat angrepp måste riksdag, regering och centrala myndigheter kunna fatta avgörande beslut under stark tidspress och påverkan, inklusive bekämpning med vapenmakt.

Hotet mot kritisk infrastruktur och samhällsviktig verksamhet handlar inte bara om system för försörjning av livsmedel, el och vatten. Erfarenheterna från Ukraina visar hur landets samhällskritiska information i kommunikations- och it-system kunde lyftas ut till molntjänster med hjälp av partnerländer. Den nya tekniken gav Ukraina möjligheter till ökad robusthet och resiliens och var avgörande för att viktiga samhällsfunktioner i Ukraina skulle fortsätta att fungera trots kriget.

Digitalisering och informationsteknologi har också varit viktiga komponenter för Ukraina även på slagfältet. Data från satelliter, drönare med mera har kunnat koordineras och distribueras i realtid via molnet. Detta har gett Ukraina ett informationsövertag som gjort att de haft en fördel i striden.

Även Ryssland drar erfarenheter från kriget i Ukraina. Must bedömer att Ryssland, så snart

man kan, kommer att försöka att öka sin militära styrka och ta igen de förmågor man förlorat under kriget mot Ukraina.

Det finns dock betydande hinder för detta. Sanktioner, bristande ekonomi och förlorade nyckelkompetenser i den ryska militären är några sådana. Dessutom är den militära återuppbyggnaden avhängigt på hur kriget i Ukraina utvecklas och hur länge detta pågår.

Vi kan inte utgå från att Ryssland kommer att försöka återskapa samma krigsmakt som den som fanns före det väpnade angreppet på Ukraina.

Ryssland kan komma att anpassa de nya förbanden efter de lärdomar man dragit i Ukraina. När sanktionerna gör det svårare och dyrare att komma över vissa komponenter, finns möjligheten att Ryssland i stället kommer att satsa på större numerärer med enklare utrustning. Om Ryssland får tillgång till högteknologi, exempelvis från Kina, kommer det att underlätta landets återtagande av mer avancerad förmåga.

Vi kan således konstatera att tillfälligt förlorad rysk militär förmåga inte ger oss något andrum. Det är av vikt att det höga tempot i stärkandet av Försvarsmakten och totalförsvaret fortsätter för att omsätta erfarenheter till praktiska förmågor.

RYSSLAND

Den ryska ledningens mål är en världsordning där Ryssland jämte USA, Kina och andra stormakter upprätthåller en global maktbalans och erkänner varandras intressesfärer på bekostnad av mindre staters suveränitet.

Rysk syn på Väst

Rysslands ledning, med president Putin allttjämt i toppen, anser sig befinna sig i en långvarig konflikt med Väst (Nato, USA och EU). I sin självupplevda intressesfär försöker Ryssland reducera Västs inflytande till ett minimum och säkerställa att grannländer är allierade med Ryssland, eller åtminstone neutrala, alternativt helt underställda rysk kontroll eller försvagade.

Den ryska synen på hotet från Nato bottnar i sammanlänkade militärstrategiska och säkerhetspolitiska överväganden, inbegripet alliansens tillväxt i norra Europa. Det finns också ryska farhågor om att västliga liberala värderingar får större fäste i länderna i det forna Sovjetunionen och hos rysk ungdom och att detta, i förlängningen, kan komma att hota den egna regimstabiliteten.

Skifte bort från Europa

Som konsekvens av Västs sanktioner har den ryska ledningen påskyndat ett arbete med att rikta om sina politiska och ekonomiska relationer till förmån för globala Syd. Här har flera regionala makter och stater inte anslutit sig till Västs sanktioner mot Ryssland utan valt att förhålla sig neutrala eller distansera sig från kriget. Den ryska ledningen är också mån om att kunna visa upp för den egna befolkningen att landet ännu har allierade och vänner.

Ryssland vill fördjupa samarbetet med framför allt Kina på flera områden. Ett av målen är att säkerställa såväl import av sanktionskänsliga komponenter och projektfinansiering som export av energi (gas, olja, kol och kärnkraft) som inte längre kan säljas till EU-marknaden. Komponenter till den ryska försvarsindustrin är särskilt

eftertraktade. Det är en tidskrävande svår omställning och inte utan problem för den ryska ledningen som länge varit mån om att begränsa Kinas inflytande i vissa viktiga sektorer och regioner.

Regimens legitimitet

Den ryska ledningen försöker upprätthålla stabilitet och normalitet i det ryska samhället trots pågående krig och förluster. Ukrainska attacker i angränsande ryska regioner och anfall med UAV:er allt längre in i Ryssland gör dock att kriget kommer närmare vanliga ryssar. I Ryssland finns det egentligen ingen djupare folklig förståelse för anfallskriget mot Ukraina, som därmed till stor del uppfattas som Putins självvalda krig. Samtidigt sänks Kremls tolerans löpande för kritik mot kriget och mot presidenten.

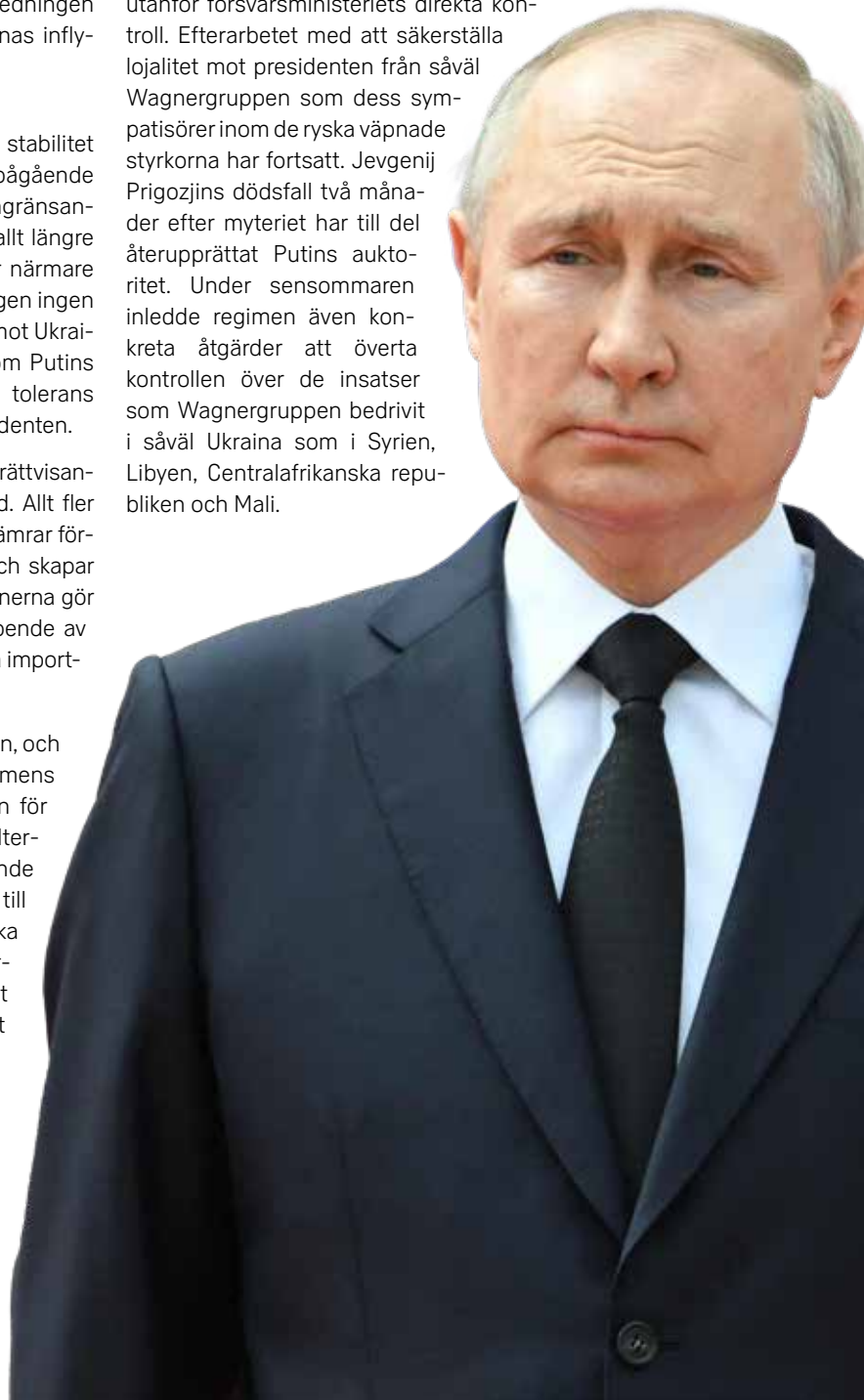
Rysk officiell statistik ger knappast en rättvisande bild över den ryska ekonomins tillstånd. Allt fler resurser läggs på kriget Ukraina, vilket försämrar förutsättningarna för tillväxt på längre sikt och skapar grogrund för höga inflationsnivåer. Sanktionerna gör samtidigt Rysslands ekonomi alltmer beroende av handeln med Kina och Indien, och av dolda importvägar via tredje land.

På sikt kan den inrikespolitiska utvecklingen, och konsekvenserna av kriget, leda till att regimen legitimitet urholkas och att sannolikheten för social och politisk oro ökar. Dock saknas alternativ till Putin och i ett klimat med tilltagande repression är det än svårare för alternativ till regimen att växa fram. Förutsatt att de ryska säkerhets- och underrättelsetjänsterna förblir lojala mot Putin, och att eliten fortsatt ser sin välgång förknippad med en fortsatt populär Putin, kan regimen upprätthållas.

Wagnermyteriet

I juni 2023 utmanades Putins auktoritet när den så kallade Wagnergruppen gjorde ett uppror mot den militära led-

ningen för att säkerställa sin egen framtid utanför försvarsministeriets direkta kontroll. Efterarbetet med att säkerställa lojalitet mot presidenten från såväl Wagnergruppen som dess sympatisörer inom de ryska väpnade styrkorna har fortsatt. Jevgenij Prigozjins dödsfall två månader efter myteriet har till del återupprättat Putins auktoritet. Under sensommaren inledde regimen även konkreta åtgärder att överta kontrollen över de insatser som Wagnergruppen bedrivit i såväl Ukraina som i Syrien, Libyen, Centralafrikanska republiken och Mali.

KINA

En alltmer ambitiös utrikes- och säkerhetspolitik med fokus på samarbetsforum där Kina har en starkare ställning vittnar om det kinesiska kommunistpartiets (KKP) målmedvetna strävan efter att ändra den rådande världsordningen och utmana USA:s ledande roll.

Utrikes agerande och maktmedel

Inom såväl internationella organisationer som i bilaterala sammanhang stärker Kina sin utrikespolitiska profil, där landets positionering som alternativ samarbetspartner för det globala Syd når framgångar. För att nå målsättningarna om en globalt ledande roll nyttjar partiet en stor bredd av öppna och dolda maktmedel för att påverka andra länder och det internationella systemet.

KKP:s militär, PLA (Folkets befrielsearmé), fortsätter att förstärkas och moderniseras. På cyber-, rymd- och marinområdena görs omfattande satsningar samtidigt som det sker en utökning av kärnvapenförmågan. KKP:s tonläge gällande Taiwan är fortsatt högt och antalet militära aktiviteter har ökat. Partiet markerar alltmer kraftfullt mot USA:s intensifierade samarbeten med partners i regionen och mot länder som anses agera mot Kinas intresse genom att till exempel använda sig av ekonomiska eller andra beroendeförhållanden, cyberattacker och påverkansoperationer. KKP fortsätter också att arbeta för att reformera det internationella finansiella systemets rådande regelverk, i syfte att minska den amerikanska dominansen. Relationen mellan Kina och USA har varit kylig under 2023, men på senare tid har länderna ändå genomfört bilaterala möten inom olika områden.

Som en effekt av kriget i Ukraina har kontakter-

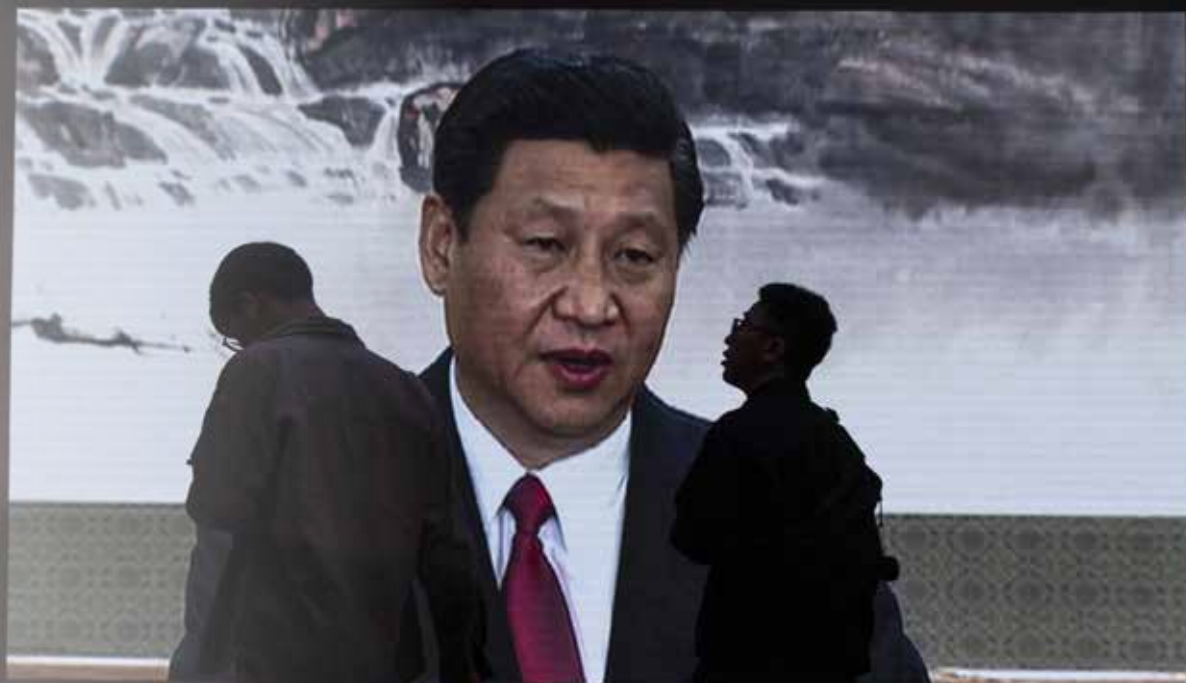
na mellan Kina och Ryssland fördjupats, inte minst ekonomiskt och politiskt, samtidigt som det ryska ökade beroendet av Kina skapar förutsättningar för det kinesiska kommunistpartiet att flytta fram sina positioner inom områden som berör Sveriges närområde och intressen.

Kontroll över globala handelskedjor inom framtidens nyckelteknologier

Den ekonomiska och tekniska utvecklingen får allt större säkerhetspolitisk betydelse i stormaktsrivaliteten mellan Kina och Väst, vilket också driver på Kinas vilja att göra sig mindre beroende av Väst inom dessa områden. KKP arbetar för att höja den nationella självförsörjningsgraden inom inte minst de ekonomiska och tekniska sektorerna samt att göra ekonomin mindre utsatt för extern påverkan. Som en del av detta görs stora satsningar på strategiskt viktiga områden som halvledare samtidigt som landet mår om kontrollen över utvinningen av kritiska råvaror nödvändiga för teknisk utveckling.

Svensk innovationskraft är av intresse för Kina. Landet tar till sig utländsk högteknologi bland annat genom strategiska uppköp och forskningssamarbeten. KKP kartlägger och försöker påverka svensk åsikts- och opinionsbildning samt bedriver olovlig underrättelseverksamhet. I Sveriges närområde har Kina även strategiska intressen kopplade till bland annat Arktis och rymdindustri.

人民对美好生活的向往，就是我们的奋斗目标。

Den pågående gröna omställningen i Europa är intressant för Kina som har satsat på att ta ledning inom grön teknik och kontroll över globala handelskedjor inom framtidens nyckeltekniker. Landet satsar bland annat stort på förnybar energi och elbilar där batteriindustrin är central. Kinas ledande position gör landet både till en potentiell samarbetspartner och konkurrent för EU inom sektorer som kan komma att forma framtidens kritiska infrastruktur.

Balansgång mellan ideologiska överväganden och ekonomisk tillväxt

Det kinesiska kommunistpartiets grundläggande mål är fortsatt maktinnehav, vilket traditionellt har förutsatt social stabilitet och ekonomisk tillväxt i landet. Samtidigt har återhämtningen i ekonomin inte motsvarat förväntningarna och landet står inför svåra vägval där ideologiska överväganden vägs mot ekonomiska utmaningar. Det finns tecken som tyder på att ledningen till viss del är beredd att prioritera ner ekonomisk tillväxt till fördel för ideologiska målsättningar.

MELLANÖSTERN

Situationen i Mellanöstern fortsätter i hög grad att präglas av konflikter och instabilitet. Den ständiga risken för nya humanitära kriser, flyktingströmmar samt regionens betydelse för den globala energiförsörjningen innebär dessutom konsekvenser bortom regionens gränser. Läget i Mellanöstern är därför av stor betydelse även för Sverige.

Kriget i Gaza innebär ett nytt och betydligt allvarigare läge för hela regionen. Det innebär också en fokusflyttning tillbaka till Israel-Palestina-konflikten som under många år skymts av ett högt spänningsläge kring Persiska viken, särskilt mot bakgrund av konflikten mellan USA och Iran.

Konsekvenserna av kriget i Gaza riskerar stabiliteten på Västbanken och i kringliggande länder som Libanon, med tanke på konflikten mellan libanesiska Hizbollah som står Iran nära, och Israel. Händelseutvecklingen kan även få allvarliga återverkningar i Irak och Syrien. Även för Egypten, som utöver Israel är den enda staten med gräns mot Gaza, betyder kriget och dess humanitära konsekvenser omfattande säkerhetspolitiska utmaningar.

I flera städer runt om i Mellanöstern har stora demonstrationer ägt rum, de största sedan den arabiska våren 2011, vilket sätter press på regimerna. Tidigare försök till närmanden och normalisering mellan Israel och länder i regionen

har också försvårats. Exempelvis har Saudi-arabien som vid krigets utbrott befann sig i en normaliseringsprocess med Israel satt förhandlingarna på paus. Men samtidigt som många av Mellanösterns ledare behöver tillmötesgå en kraftigt Israelkritisk folkopinion finns det på regimnivå betydande strategiska och ekonomiska intressen av en fungerande relation till Israel som håller emot.

Parallellt med kriget i Gaza finns regionens tidigare konflikter och krishärदार kvar: i Syrien och Jemen pågår lågintensiva konflikter medan Irak brottas med politisk instabilitet, social oro, extrem klimatsårbarhet och konstant risk att dras in i regionens konflikter. Mellanöstern fortsätter också att vara en arena för konkurrens mellan stormakter som USA, Ryssland och Kina men också mellan stater i regionen som strävar efter större regional roll som Turkiet, Iran, Saudi-arabien och Förenade Arabemiraten.

TERRORISM OCH HOT MOT SVENSKA INTRESSEN

Sverige har under 2023 gått från att vara ett legitimt till ett utpekad mål för våldsbejakande islamistiska grupper och den 17 augusti 2023 höjde Säkerhetspolisen terrorhotnivån till en fyra på en femgradig skala. Beslutet hade föranletts av en längre tids förändring av hotbilden mot Sverige där främst koranskändningarna och riktade informationskampanjer, så som den så kallade LVU-kampanjen, varit hotdrivande.

Sveriges position som utpekad mål kommer sannolikt att bestå över tid. Även om skändningar upphör är det tveksamt om hotet omedelbart nedgår. Sverige tillhör nu ett av de europeiska länder som återkommande kommer att pekas ut som uppfattad motståndare till islam i våldsbejakande islamistiska kretsar. Detta kan inspirera inte bara terroristorganisationer utan även enskilda individer att utföra attentat, och sannolikt under överskådlig framtid. Mycket pekar på att terrorattentatet i Bryssel i oktober, där två svenska fotbollssupportrar dödades och en skadades av en gärningsperson som uppgivit att han letade efter svenska måltavlor, delvis utfördes som vedergällning mot upplevda kränkningar av islam. Den aktuella hotbilden mot Sverige och svenska intressen utomlands är mer komplex än tidigare. Utöver våldsbejakande islamistiska grupper, har vissa politiska och religiösa ledare i Mellanöstern kapitaliserat på koranskändningarna för att flytta fram sina positioner antingen inrikespolitiskt eller regionalt genom att framställa sig som "islams försvarare".

Från hot till hätska uttalanden och diplomatiska fördömanden

Reaktionerna på skändningarna av heliga skrifter är långt ifrån homogena. De spänner mellan ter-

rorhot från våldsbejakande islamistiska grupper till starka reaktioner från ett fåtal politiska och religiösa aktörer till diplomatiska åtgärder och fördömanden, och i enskilda fall uppmaningar till bojkott av svenska produkter. Vidare har reaktionerna bland befolkningarna i den muslimska världen, med cirka 1,3 miljarder invånare, varierat mellan våldsamma protester och fredliga demonstrationer i ett fåtal länder till ingen uppmärksamhet i majoriteten av länderna. Likaså har tonläget och synen på hur situationen bör hanteras skiftat för de 57 stater som ingår i den islamiska samarbetsorganisationen OIC (Organisation of Islamic Cooperation), där flertalet av medlemsstaterna ligger utanför Mellanöstern och arabvärlden. Utöver ett gemensamt fördömande mot händelserna i Sverige (och Danmark) har OIC inte kommit överens om konkreta åtgärder mot Sverige.

Några av de skarpaste reaktionerna i Mellanöstern har kommit från shiamuslimska ledare i Iran, Irak, Libanon och Jemen. Som exempel stormades Sveriges ambassad i Irak av anhängare till Muqtada al-Sadr, ledaren för den stora shiamuslimska Sadriströrelsen och Irans högsta ledare Ayatollah Ali Khamenei har i kraftiga ordalag fördömt Sverige. De hårda utspelen från

olika shiamuslimska ledare pressar troligen i viss mån även de regimer i regionen som inte har ett intresse av att spela upp händelserna.

För flertalet av regimerna i Mellanöstern är reaktionerna mot Sverige en balansgång mellan att markera mot skändningarna av heliga skrifter, för att föregå inhemsk kritik, men samtidigt bibehålla goda relationer till västmakterna. Överlag har

regimerna i Mellanöstern gemensamt att de inte vill uppmuntra eller se stora protester mot händelserna i Sverige, eftersom omfattande demonstrationer riskerar att vändas mot dem själva. Många av regimerna har arabiska våren 2011 färskt i minnet där omfattande protester ledde just till regimskiften i vissa fall och inbördeskrig i andra.

MUSTS UPPDRAG OCH VERKSAMHET

MUSTS UPPDRAG OCH VERKSAMHET

Must är Sveriges civila och militära underrättelsetjänst samt militära säkerhetstjänst. Musts uppdrag är dels att ge stöd för svensk utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik genom att kartlägga och analysera yttre hot mot Sverige och dels att förebygga, upptäcka och motverka de säkerhetshot som riktas mot Försvarsmakten och dess intressen i Sverige och utomlands.

Must är en del av myndigheten Försvarsmakten och inriktas av såväl regeringen som överbefälhavaren.

Must verksamhet fyller en viktig roll i Sveriges försvars- och krisberedskap och ger Sverige förutsättningar att föra en självständig utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik. Försvarsunderrättelseverksamheten inriktas av regeringen och är reglerad i lag, Försvarsunderrättelselagen. Den granskas fortlöpande av fristående kontrollorgan i syfte att kontrollera att Must löser sitt uppdrag inom lagens ramar.

Must stödjer regeringen och överbefälhavaren med att:

- Ta fram underrättelser till stöd för kunskapsuppbyggnad och beslutsfattande
- Förvarna om förändringar i hotbilden
- Bedriva säkerhetstjänst inom Försvarsmakten samt utöva tillsyn över andra myndigheter avseende säkerhetsskydd och signalskydd
- Samordna försvarsattachéverksamheten
- Organisera och leda insatsförbandet Nationella underrättelseenheten (NUE)

Inom Försvarsmakten inriktas Must av överbefälhavaren inom ramen för dennes behov av militär underrättelse- och säkerhetstjänst på militärstrategisk nivå. Chefen Must har ansvar för att leda och utveckla den militärstrategiska

funktionen underrättelse- och säkerhetstjänst inom Försvarsmakten. Genom detta bidrar Must till ett starkare försvar. Chefen Must är Försvarsmaktens underrättelsechef och ansvarar för Försvarsmaktens samlade underrättelse- och säkerhetsläge. Underlagen som Must lämnar till överbefälhavaren och övriga Försvarsmakten ligger till grund för såväl målsättningsarbete och kravställningar som anpassning av beredskap och genomförande av insatser. Därmed stödjer Must såväl Försvarsmaktens långsiktiga förmågeutveckling, försvarsplanering, och operativa planering. Det betyder att Must lämnar underlag för planering på såväl lång och medellång sikt liksom underlag till genomförande av Försvarsmaktens dagliga verksamhet.

Must är också doktrinärt ansvarigt för Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetstjänst och ansvarar för det tillägg till den militärstrategiska doktrinen som inriktar hur Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetstjänst bedrivs och används för att stödja Försvarsmaktens strategiska målsättningar.

Chefen Must är Försvarsmaktens säkerhetsskyddschef och ansvarar för att verksamheten inom Försvarsmakten bedrivs enligt säkerhetsskyddslagen. Chefen Must är också Försvarsmaktens signalskyddschef.

Must ska kunna stödja det svenska totalförsvaret

och Sveriges säkerhets- och försvarspolitiska samarbeten. Nationell myndighetsöverskridande samverkan och internationella samarbeten är allt viktigare för att kunna hantera gemensamma utmaningar inom ramen för den breddade och alltmer komplexa hotbilden och i hela konfliktskalan från fred till kris och krig.

Underrättelsetjänst

De delar av Must som arbetar med underrättelsetjänst inhämtar, bearbetar, analyserar och delger information och bedömningar om olika aktörers avsikter och förmågor. Must följer både den säkerhetspolitiska och militära utvecklingen i närområdet, Försvarsmaktens insatsområden och utvecklingen i andra regioner som är av betydelse för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik.

Must följer också gränsöverskridande fenomen och förmågor som direkt eller indirekt påverkar Sveriges säkerhet och svenska ställningstaganden. Must är därmed både en civil och en militär underrättelsetjänst och en militär säkerhetstjänst.

Den största delen av underrättelsetjänstens analyser och bedömningar görs som stöd till regeringen enligt regeringens årliga inriktning. Underlagen syftar till att stödja beslutsfattande och stärka lägesuppfattningen, primärt vid utrikes- och försvarsdepartementen.

Vid sidan av utrikes- och försvarsdepartementen har en allt bredare och mer komplex hotbild inneburit att fler intressenter i Regeringskansliet, direkt eller indirekt, behöver få tillgång till Musts analyser och bedömningar.

Must bidrar också med kunskap och personal till Försvarsmaktens internationella militära operationer.

Säkerhetstjänst

Den militära säkerhetstjänstens främsta uppgift är att förebygga, upptäcka och motverka säkerhetshot som riktas mot Försvarsmakten och dess intressen i Sverige och utomlands samt mot försvarssektorns skyddsvärden. Verksamheten bedrivs inom tre huvudsakliga områden: säkerhetsunderrättelsetjänst, säkerhetskyddstjänst och signalskyddstjänst.

Säkerhetsunderrättelsetjänsten kartlägger den säkerhetshotande verksamhetens omfattning, inriktning, medel och metoder samt

motverkar sådan verksamhet. Med säkerhetshot menas hot från individer, grupper, nätverk, organisationer eller stater. Säkerhetshoten delas in i fem övergripande kategorier:

- Främmande underrättelseverksamhet
- Kriminalitet
- Sabotage
- Subversion
- Terrorism

Den främmande underrättelseverksamheten utgör det dimensionerande hotet.

Säkerhetsskyddstjänsten arbetar förebyggande för att se till att uppgifter som rör Sveriges säkerhet inte röjs, ändras eller förstörs. Säkerhetsskyddstjänsten arbetar även för att säkerställa att endast personer som är pålitliga ur säkerhetssynpunkt får ta del av information och delta i verksamhet som har betydelse för Sveriges säkerhet. Säkerhetsskyddstjänsten genomför också tillsyn av säkerhetsskyddet inom myndigheter i försvarsektorn och kontrollerar även säkerhetsskyddet vid Försvarsmaktens organisationsenheter.

Signalskyddstjänsten förhindrar att obehöriga får insyn i eller kan påverka totalförsvarets it- och telekommunikationssystem, samt säkerhets känslig information inom såväl privat som offentlig verksamhet. Signalskyddstjänsten leder och samordnar även signalskyddet i totalförsvaret.

Försvarsattachéverksamheten

I Musts uppdrag ingår även att leda och samordna Sveriges försvarsattachéer.

Sveriges försvarsattachéer utgör en viktig tillgång för Sveriges utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik och är viktiga aktörer för att bibehålla och utveckla Försvarsmaktens internationella samarbete och goda relation till andra länders försvarsmakter.

I försvarsattachéernas uppgifter ingår bland annat öppen informationsinhämtning som innebär att följa och bedöma den försvarsrelaterade utvecklingen i landet där de är ackrediterade. Försvarsattachéernas kunskap om de länder de arbetar i och den öppna informationsinhämtning som de bedriver stärker även Musts förmåga att göra bedömningar och bidra till tidig förvarning.

En försvarsattaché ska även ge stöd till exempel vid bilaterala möten och förberedelser för gemensamma operationer och övningar. I uppdraget ingår även att biträda svenska myndigheter och företag i frågor som berör materielsamarbeten och exportstöd. Attachén bistår även företrädare för det svenska totalförsvaret i samband med besök.

Försvarsavdelningarna är en del av de svenska ambassaderna i respektive land. Ett nära samarbete med ambassadören och övriga delar av den svenska ambassaden är av stor betydelse för attachéns arbete. Attachén är också rådgivare åt ambassadören i militära frågor.

Försvarsattachéorganisationen omfattar 26 försvarsavdelningar med 29 försvarsattachéer och tre resande försvarsattachéer. En försvarsavdelning kan i sitt uppdrag ha ett eller flera länder sidoackrediterade. Sammantaget är Försvarsmakten på detta sätt representerad i 66 länder.

Försvarsattachéerna lyder under överbefälhavaren och chefen för Must.

Musts stöd till internationella insatser

Musts förbandsdel Nationella underrättelseenheten (NUE) ansvarar för Musts stöd till Försvarsmaktens internationella operationer. Inför, under och efter en militär operation stödjer Must med underrättelser och säkerhetshotbedömningar på alla nivåer – från stridsfältet till politisk nivå.

Är du intresserad av att vara med och bidra till ett säkrare Sverige i en osäker värld?

Must sänder ut personal från NUE till insatsområdena för att stödja svenska och multinationella chefer.

Must gör hotbedömningar mot Försvarsmaktens skyddsvärden och bedömningar avseende utvecklingen av konflikterna som ett stöd till genomförandet av den svenska säkerhetspolitiken och till Försvarsmaktens planering.

Under 2023 har NUE haft personal kontinuerligt på plats i Mali intill det att Försvarsmakten avvecklat insatsen i landet. NUE har även under året varit verksam i bland annat Irak och Somalia. NUE:s deltagande i olika internationella insatser ger synergieffekter då till exempel terrorgrupperna Daesh och al Qaida är aktiva i flera av insatsområdena. Under 2023 har även NUE bidragit med beslutsunderlag till Försvarsmaktens evakueringsoperation i Sudan.

Musts personal

En av Must viktigaste resurser är medarbetarna. Vid Must arbetar experter inom ett flertal olika kompetensområden som exempelvis säkerhet, militärstrategi, teknik, ekonomi, it-säkerhet, kryptologi, analytiker, människor med olika språkkunskaper och jurister. Eftersom Must är en del av Försvarsmakten finns även officerare och specialistofficerare i organisationen.

Must är en arbetsplats med många civilt anställda. De civila utgör omkring 70 procent av personalen. 40 procent av medarbetarna är kvinnor och 60 procent är män.

För att Must även i fortsättningen ska kunna lösa sina uppgifter med hög kvalitet söker organisationen regelbundet nya medarbetare. Must är en framåtdrivande och en utvecklande verksamhet som behöver ligga steget före. Som den kunskapsorganisation Must är läggs fokus på kompetensutveckling och det finns stora möjligheter att arbeta med många erfarna och kunniga kollegor.

MUST UPPDRAG I TOTALFÖRSVARET

Hoten mot Sverige är breda och komplexa och rör hela totalförsvaret och samhällsviktiga funktioner inklusive delar av näringslivet.

Det allvarligaste säkerhetshotet mot Sverige kommer från främmande underrättelseverksamhet. Främmande makts åtgärder på dessa områden är metodiska, långsiktiga och storskaliga. Olika typer av inhämtnings- och påverkansoperationer pågår här och nu. De syftar till att kunna påverka svenskt beslutsfattande och begränsa Sveriges politiska handlingsutrymme.

Exempelvis kan ett cyberintrång användas för att hämta ut specifik information, eller för att skapa en möjlighet att i ett senare skede störa ett viktigt svenskt tekniskt system. En lyckad sådan åtgärd innebär ett allvarligt och konkret hot mot Försvarsmakten och mot Sverige som helhet. Skyddet av kritisk infrastruktur, såväl fysisk som digital, är därför av stor betydelse. Ett annat exempel är en påverkanskampanj som syftar till att skapa splittring i samhället eller vara inriktade mot enskilda frågor.

För att möta bredden i hoten är det viktigt att alla delar av totalförsvaret arbetar tillsammans. Must har utvecklat samarbetet med andra myndigheter inom totalförsvaret, framförallt med Säkerhetspolisen och Försvarets Radioanstalt (FRA), för att öka vaksamheten och motståndskraften mot de hot som riktas mot landet.

Det är också viktigt att hela samhället ökar motståndskraften. Medvetenheten om hoten och vad som förväntas av alla medborgare i en säkerhetspolitisk kris eller vid ett eventuellt angrepp behöver öka. Alla har ett ansvar, utifrån sina egna förutsättningar. Det kan gälla att förbereda den egna hemberedskapen, eller öka säkerhetsmedvetandet för de som ingår i totalförsvaret, oavsett om man ingår i den militära eller civila delen.

En tydlig lärdom från kriget i Ukraina är betydelsen av ett robust totalförsvaret som klarar olika typer av angrepp och att försvarsviljan i befolkningen upprätthålls.

Inom totalförsvaret behövs ett förbättrat säkerhetsmedvetande och säkerhetsskyddsarbete. Alla som ansvarar för verksamhet som ingår i totalförsvaret behöver klargöra vilka funktioner och vilken information som är skyddsvärd inom den egna organisationen, hur väl den är skyddad i dag och vad som kan göras för att säkerställa att den kan fortsätta att fungera även om Sverige skulle utsättas för ett angrepp med militära och icke-militära medel eller drabbas av andra påfrestningar.

NATO

Sverige har sedan länge ett omfattande samarbete med Nato och deltar sedan 1994 i samarbetet Partnerskap för fred (PFF) exempelvis genom medverkan i både utbildningar och övningar. Svenska förband har också bidragit vid flera Natoleda insatser. Vid Natos toppmöte i Madrid 2022 fick Sverige status som inbjuden medlem i alliansen i väntan på att samtliga medlemsländer ska ratificera den svenska ansökan.

Must gör bedömningen att ett Natomedlemskap ökar Sveriges säkerhet. Det gäller redan i Sveriges status som inbjuden medlem med säkerhetsförsäkringar från flera tongivande Natoländer.

Försvarsalliansen Natos huvudsyfte är att säkra ett kollektivt försvar för medlemsstaterna genom tre kärnuppgifter: avskräckning och försvar; krisförebyggande och krishantering; samt kooperativ säkerhet.

Sveriges bidrag som Natomedlem

Som medlem i Nato kommer Sveriges försvar bli en del i Natos kollektiva försvar. Sverige kommer över tid att delta brett i Natos verksamhet, operationer och insatser och kommer på olika sätt att bidra till alla medlemsländers säkerhet.

Med svenskt medlemskap skapas ett sammanhängande Natoterritorium i Norden med utökad gräns mot Ryssland. Sverige kommer bland annat att kunna bidra med regional kompetens och militära resurser anpassade för nordiska förhållanden.

Medlemskapet rör också hela det svenska totalförsvaret och innebär ökade möjligheter till internationell samverkan för att utveckla det civila försvaret och den nationella krisbered-

skapen, exempelvis på områden som energiförsörjning, transporter, robusta kommunikationssystem eller livsmedelsförsörjning.

Ett svensk medlemskap kommer att påverka de ryska underrättelsebehoven i frågor som rör Natos och Sverige militära planering. Sverige blir en aktör genom vilken Ryssland på ett generellt plan kan försöka komma åt Natos skyddsvärden, inte bara begränsat till frågor som rör vårt eget land.

Must och Nato

När Sverige blir Natomedlem förbättras förutsättningarna för underrättelse- och säkerhetstjänsten att verka. Vi blir medlem av världens starkaste militärallians och får därmed tillgång till nya förmågor, informationsdatabaser och samarbetsforum. Vissa av alliansens förmågor kompletterar redan befintlig verksamhet medan andra erbjuder helt nya arbetssätt och möjligheter. Inte minst erhåller Must en ökad robusthet och redundans genom att kunna dra nytta av personella resurser i olika Natohögkvarter, men Must erbjuds även en ökad geografisk täckning för underrättelse- och säkerhetsunderrättelseinhämtning och ny kompetens inom samtliga av Must verksamhetsområden.

För att Must ska kunna tillgodogöra sig denna förstärkning krävs att såväl utbildning och styrdokument som vissa arbetssätt anpassas. Resan påbörjades redan under 1990-talet med Partnerskap för fred (PFF) och Must har tillsammans med övriga Försvarsmakten redan påbörjat en omställning.

Detta gör Must väl rustat nu när Sverige tar det sista steget mot fullvärdig medlem i Nato. Samtidigt finns ett antal viktiga steg kvar att ta, till exempel kopplat till ledningsstödsystem, lagar och regelverk. Detta är inte bara en fråga för Must utan för hela totalförsvaret och nationen.

UNDERRÄTTELSE- OCH SÄKERHETSTJÄNST I FÖRSVARSMAKTEN

Underrättelse- och säkerhetstjänst är en av fyra så kallade militärstrategiska funktioner i Försvarsmakten. För att säkerställa att funktionen fungerar och utvecklas på ett likartat sätt i alla försvarsgrenar och stridskrafter, samt mellan olika delar i Högkvarteret, har chefen för Must av överbefälhavaren ett utpekad funktionsansvar.

Verksamheten bedrivs vid en särskild planerings- och utvecklingsfunktion vid Must. Under 2023 har Must bidragit till att ge förslag på utformningen av kommande försvarsbeslut. Förslaget kommer att, tillsammans med Försvarsmaktens övriga underlag, ligga till grund för hur underrättelse- och säkerhetsfunktionen kommer att utvecklas kommande tio år. En ökad digitalisering, ökad satsning

på passiva sensorer inom det elektromagnetiska spektrumet, ett ökat fokus på säkerhetstjänstens förmåga att hantera hybrida hot även i lägre konfliktnivåer, en ökad användning av rymden samt satsningar inom personalområdet är exempel på några utvecklingsområden som skär igenom hela Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetsfunktion.

Exempel på funktionsutveckling som sker specifikt inom försvarsgrenarna är:

Armén

En ökad tillförsel av obemannade system för spaning på olika djup samt en utvecklad telekrigsförmåga för att möta en mer tekniskt avancerad motståndare.

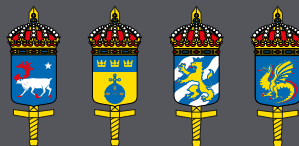
Flygvapnet

Ökad förmåga att spana från, samt att spana mot, rymden genom anskaffning av nationell rymdinfrastruktur, ökat samarbete med andra partners samt utveckling av personal och metoder.

Marinen

Ökad förmåga att förebygga, upptäcka och motverka säkerhetshot mot marina skyddsobjekt genom förstärkning av såväl amfibie- som basskydds-förmågor samt tillförsel av flera, olika sensorsystem.

Militärregioner

Ökad förmåga att skydda för samhället kritisk infrastruktur inklusive förmågan att ta emot stöd från allierade, genom nya säkerhetsförband och förstärkta ledningsresurser.

**MILITÄRA
SÄKERHETSTJÄNSTEN**

DEN MILITÄRA SÄKERHETSTJÄNSTEN

Den militära säkerhetstjänstens främsta uppgift är att förebygga, upptäcka och motverka säkerhetshot som riktas mot Försvarsmakten och Försvarsmaktens intressen i Sverige och utomlands. Säkerhetshoten kan komma från: främmande underrättelseverksamhet, kriminalitet, sabotage, subversion och terrorism.

Inom den militära säkerhetstjänsten bedrivs säkerhetsunderrättelsetjänst, säkerhetsskyddstjänst och signalskyddstjänst. Säkerhetstjänsten stödjer också myndigheter och näringsliv med orienteringar om säkerhetshotbilden samt ger fortlöpande stöd i säkerhetsskyddsarbetet inom energi-, telekom-, transport- och logistik- samt finanssektorn.

Försvarsmaktens skyddsvärden finns inte bara i den egna organisationen utan även i andra myndigheter och inom industrin.

SÄKERHETSUNDERRÄTTELSETJÄNSTEN

Säkerhetsunderrättelsetjänstens uppgift är att analysera och motverka säkerhetshot från utländska underrättelsetjänster och andra aktörers försök att bedriva säkerhetshotande verksamhet mot Sverige.

Sverige är ett prioriterat mål för främmande makts underrättelsetjänster, dels på grund av vårt militärstrategiskt utsatta geografiska läge, dels på grund av vår framgångsrika inhemska teknikutveckling. Ryssland, Kina och Iran är och har under en längre tid varit de mest tongivande aktörerna i detta avseende.

Underrättelseverksamheten består bland annat av inhämtning av känslig information och försök till påverkan mot Sverige. Inhämningen kan ske genom tekniska hjälpmedel och på stora avstånd, men också genom värvning av mänskliga källor.

Andra påtagliga hot mot det svenska samhället är exempelvis cyberangrepp, terrorism samt olika former av otillbörlig påverkan på svenskt beslutsfattande eller subversion.

Subversion handlar om att sprida vilseledande eller oriktig information för att exempelvis undergräva förtroendet för svenska myndigheter eller militära ledning. Med subversion kan man uppnå liknande effekter som vid militär bekämpning, men utan att behöva ta till militära medel. Det innebär att det krävs mindre resurser och är lättare att förneka.

I augusti höjde Säkerhetspolisen terrorhotnivån i Sverige till en fyra på en femgradig skala. Beslutet föranleddes av en längre tids förändring av hotbilden mot Sverige och svenska intressen utomlands, där främst skändningarna av heliga skrifter varit hotdrivande. I samband med höjningen meddelade också chefen Must att terrorhotnivån höjdes inom Försvarsmakten till motsvarande nivå för att bland annat snabbare kunna stödja Polismyndigheten och Säkerhetspolisen.

SÄKERHETSskyddstjänsten

I säkerhetsskyddstjänstens arbete ingår bland annat att förebygga se till att uppgifter som omfattas av sekretess och som rör Sveriges säkerhet inte röjs, ändras eller förstörs. Säkerhetsskyddstjänsten arbetar också med att säkerställa att information eller verksamhet som är viktig för

Sveriges säkerhet hanteras av personer som är pålitliga ur säkerhetssynpunkt.

2023 har varit ett år där säkerhetsskyddet hantarat stöd till Ukraina, påbörjat förberedelser inför ett Natomedlemskap samt åtgärder kopplat till höjd terrorhotnivå. Då Försvarsmakten är i tillväxt innebärande ökande krav på tillgänglighet har säkerhetsskyddet arbetat med anpassningar för att kunna hantera balans mellan verksamhetens behov och säkerhetsskyddet. Dessa anpassningar, avseende både metoder och regelverk, kommer fortsätta under 2024.

Samarbetsforum

Försvarsmakten och Säkerhetspolisen är samordningsmyndigheter för de tillsynsmyndigheter som ansvarar för att kontrollera efterlevnaden av Sveriges säkerhetsskyddsbestämmelser hos såväl myndigheter som företag. Under senare delen av 2023 har Försvarsmakten övertagit ordförandeskapet för det samarbetsforum där bland annat utveckling av metodstöd för tillsyn och samråd tas fram. Samordningsforumet bidrar till att sprida kunskap mellan myndigheterna och har inneburit ett närmare samarbete mellan Must och Säkerhetspolisen på säkerhetsskyddsområdet. Inledningsvis har forumet arbetat med att säkerställa hur tillsyn i olika beredskapsgrader med fokus på prioriterade skyddsvärden inom ramen för totalförsvaret ska ske.

Informationssäkerhetsområdet

Must har arbetat med förberedelser inför ett Natomedlemskap. På informationssäkerhetsområdet har det bland annat inneburit att Must tillsammans med Säkerhetspolisen har analyserat Natos regelverk och skapat förutsättningar för integrering med Nato. Informationssäkerhet är fortsatt ett viktigt fokusområde då vi blir med-

lemmar i Nato och förväntas bidra till försvarsalliansen.

Fysisk säkerhet

Inom fysisk säkerhet kräver både det förändrade omvärldsläget och Försvarsmaktens tillväxt att skyddet är väl avvägt och ändamålsenligt för de uppgifter Försvarsmakten ska lösa. För att lösa detta har Must genomfört en förstudie i funktionsbaserade regelverk och hur det skulle påverka Försvarsmaktens verksamhet. En övergång till funktionsbaserade regelverk skulle innebära att man i inriktningen av den fysiska säkerheten lägger större vikt vid vilka funktioner och effekter man vill uppnå och mindre vikt på vilket sätt det uppnås. Ambitionen med denna övergång är att den fysiska säkerheten kan anpassas bättre efter de lokala förutsättningar som råder på varje plats eller i varje materiel-system.

Personalsäkerhet

Även inom personalsäkerhet kräver det förändrade omvärldsläget, både i en internationell och en nationell kontext, med Försvarsmaktens tillväxt att personalsäkerheten är väl avvägd och ändamålsenlig för de uppgifter Försvarsmakten ska lösa. Att på ett relevant sätt identifiera Försvarsmaktens personals lojalitet, pålitlighet och hantera eventuella sårbarheter ställer höga krav på alla delar i organisationen. Väl fungerande arbete med personalsäkerhet ska skydda både Försvarsmaktens skyddsvärden och den enskilde. Arbetet med att förbättra Försvarsmaktens metoder för en ökad personalsäkerhet är i ständig utveckling. Försvarsmaktens internationella åtaganden ställer krav på att vår personalsäkerhet ligger i linje med de organisationer eller länder som vi samarbetar med.

SIGNALSKYDDSTJÄNSTEN

Signalskyddstjänsten syftar till att förhindra att obehöriga får insyn i eller kan påverka kommunikationen inom totalförsvarets tele- och it-system. Must har det övergripande ansvaret för signalskyddstjänsten, i samarbete med andra delar inom Försvarsmakten och andra myndigheter inom totalförsvaret.

Med det försämrade säkerhetspolitiska omvärldsläget, och som en del av tillväxten inom såväl Försvarsmakten som totalförsvaret, ökar betydelsen och efterfrågan av såväl signalskyddssystem som av de nycklar, certifikat och aktiva kort som behövs inom signalskyddet. Med den pågående digitaliseringen inom hela totalförsvaret ökar behovet av säkra och moderna kommunikationssystem som har funktionalitet och kapacitet för att möta dagens och framtidens behov och hotbild.

Teknikutvecklingen medför hela tiden att angripare får nya och kraftfullare verktyg att använda mot våra signalskyddssystem. Detta medför att signalskyddet ständigt anpassar kravställningen av signalskyddssystemen för att ha ett tillräckligt skydd – inte bara mot dagens hotbild, utan också mot framtidens. Signalskyddstjänsten vidareutvecklar de signalskyddssystem som är i drift för att över tid bibehålla en tillräcklig säkerhetsnivå och utvärderar om äldre system behöver fasas ut.

Snabb utveckling av kvantdatorer

Ett exempel på en teknikutveckling som påverkar hur signalskyddssystem behöver utformas är utvecklingen inom kvantdatorområdet. Om utvecklingen av storskaliga kvantdatorer är framgångsrik så kommer det innebära att den krypteringsmetod som i dag används i kommersi-

ella produkter som datorer eller mobiltelefoner inte kommer att kunna skydda innehållet. Must bedömer att storskaliga kvantdatorer kan komma att börja användas efter år 2030.

I och med att angripare kan lagra kryptotexter för att kunna dekryptera dessa texter i ett senare skede så medför utvecklingen av kvantdatorer ett hot mot sekretesskyddet för de texter som behöver vara skyddade under längre tidsperioder. Must har därför redan i ett tidigt skede tagit höjd för detta hot. Åtgärder vidtas löpande så att information fortsätter vara skyddad om storskaliga kvantdatorer blir tillgängliga någon gång efter år 2030 och Must bedriver forskning och deltar i internationellt standardiseringsarbete för att ta fram alternativ till den sårbara kommersiella kryptologi som finns i dag.

Utänför Försvarsmakten kommer det också vara nödvändigt för myndigheter och samhällskritisk verksamhet att uppgradera den sårbara kryptologi som används i olika kommersiella tillämpningar i samhället.

Kryptotelefoner

För att möta såväl förändrade behov som förändrade säkerhetskrav pågår sedan några år en modernisering av utbudet av signalskyddssystem. De signalskyddssystem som nu tas fram har både en god säkerhet och en kraftigt förbättrad kapacitet. Under år 2023 har den nya handhållna kryptotelefonen för signalskyddsgrad Secret (MGGI/7411) börjat tillhandahållas av Försvarsmakten och inom annan samhällskritisk verksamhet. Utrullningen kommer att fortsätta under 2024. Kryptotelefonen kommer också att följas av en bordsvariant. Under kommande år kommer ytterligare signalskyddssystem att fin-

nas tillgängliga så att det kan ske en omsättning av många av de äldre signalskyddssystemen inom den närmaste femårsperioden.

Natoförberedelser

Under året har mycket arbete inom signalskyddet skett inom ramen för förberedelserna för ett svenskt Natomedlemskap. Det handlar både om att ha signalskyddssystem för den Nato-information som kommer att behöva skyddas i Sverige, och om att kunna förse dessa system

med kryptonycklar. Det handlar också om att visa svenska signalskyddssystem ska godkännas för att skydda Natoinformation. Must, som utövar rollen som National Communications Security Authority (NCSA) i Sverige, har ett huvudansvar för dessa förberedelser samt att representera Sverige inom signalskyddsområdet. Sverige är en ledande kryptonation, och Must bidrar aktivt till att stärka Nato inom kryptoområdet.

UNDERRÄTTELSEHOTET MOT SVERIGE

Både ryska och kinesiska underrättelse- och säkerhetstjänster verkar långsiktigt, genom egen personal men även genom ett brett nätverk av ombud. De arbetar systematiskt och långsiktigt med inhämtning och påverkan i och mot Sverige.

Ryssland

Ryssland är alltjämt den säkerhetshotande aktör som Försvarsmakten dimensionerar sin verksamhet utifrån. Ryssland har en operativ militär planering som innefattar Sverige och närområdet, vilket gör att rysk underrättelseverksamhet riktas mot stora delar av Försvarsmakten, totalförsvaret och försvarsindustrin. Den svenska planeringen inför det kommande Natomedlemskapet samt svenskt och västerländskt stöd till Ukraina är också prioriterade mål för inhämtning. Dessutom riktas underrättelseverksamhet mot civila förmågor och civil infrastruktur som Försvarsmakten är beroende av.

Ryssland prioriterar även underrättelseinhämtning inom framför allt vetenskap och teknik.

Begreppet teknikanskaffning syftar till hur Ryssland, genom såväl företag som forskningsinstitut och ryska myndigheter, kringgår sanktioner och anskaffar åtråvärd teknologi och produkter från västländer, i syfte att stärka den egna militära och ekonomiska förmågan. Komponenter tillverkade i Väst är fortfarande av avgörande betydelse för flera kvalificerade ryska vapensystem. Sverige ligger långt fram inom områden som är högt prioriterade i Ryssland. Ryska underrättelsetjänster använder sig av Sverige för att anskaffa teknik och utnyttjar även Sverige som transitland för avancerad teknik från andra västländer.

De ryska tjänsternas förmåga till inhämtning i Sverige och övriga västvärlden har begränsats

genom de senaste årens motverkansåtgärder. Det rör sig exempelvis om att en stor mängd underrättelseofficerare förklarats icke-önskvärda (PNG, persona non grata), begränsningar i möjligheter att resa till och från Ryssland samt ett ökat säkerhetsmedvetande hos befolkningen. Troligen medför detta att underrättelseverksamhet som inte utnyttjar diplomatisk täckmantel får en ökad betydelse. Det kan exempelvis röra sig om ökat användande av inhämtning via cyberoperationer, signalspaning, genom olika typer av ombud och underrättelse- och säkerhetstjänster i länder som står nära Ryssland.

Parallellt med underrättelseinhämtning försöker Ryssland även påverka svenskt beslutsfattande, till exempel den svenska planeringen inför det kommande Natomedlemskapet. Rysk doktrin lägger stor vikt vid att underblåsa sociala konflikter och oro som ett sätt att bedriva subversion. Troligen finns en långsiktig rysk strategi att påverka opinionen i Väst och i förlängningen minska den politiska viljan att stödja Ukraina.

Ryssland genomför också löpande aktiviteter för att skapa förutsättningar för att vid behov kunna genomföra sabotage, med egna resurser eller via ombud eller agenter. Det handlar om underrättelseinhämtning, etablering av stödjepunkter och rekrytering av potentiella ombud för att möjliggöra sabotage vid ett senare tillfälle. I detta ingår även att utveckla förmågan att genomföra

cyberattacker. Det ligger i ryskt intresse att aktivt motverka västligt stöd till Ukraina, där sabotage är ett möjligt verktyg.

Kina

Kinas strategiska målsättning är att skapa ett väl-mående och framgångsrikt Kina där det kinesiska kommunistiska partiets (KKP) maktinnehav säkerställs. Ambitionen är att stärka sin roll som en global makt, något man anser att västmakterna, framför allt USA, står i vägen för. Kriget i Ukraina förändrar inte denna ambition.

Allt oftare använder KKP sin ekonomiska, politiska och militära makt för att utöva kraftfulla påtryckningar, både i Kina och utomlands. En central aspekt är Kinas unikt nära sammankoppling mellan civilt och militärt samt mellan statligt och kommersiellt. Enligt Kinas nationella underrättelselag är dessutom alla personer som har ett kinesiskt pass, oberoende av vilket land de bor i, skyldiga att bistå underrättelsetjänsterna med information.

Kina har, till skillnad från Ryssland, omfattande ekonomiska band med Sverige som kan exploateras i påverkanssyfte. Genom att hota med ekonomisk skada försöker regimen påverka svensk åsikts- och opinionsbildning och i förlängningen politiskt beslutsfattande.

Kinas intressen i Sverige finns främst inom ekonomi och teknologi. Det är i huvudsak genom forskningssamarbeten, investeringar och företagsuppköp samt om så krävs genom underrättelseverksamhet, som Peking kommer över den efterfrågade kunskapen. Kina har också en väl utvecklad cyberförmåga som används mot både militära och civila mål.

Teknikområden där Sverige ligger långt fram, såsom försvars- och rymdindustrin, är områden

där regimen har en uttalad målsättning att utvecklas och där det finns intresse av att inhämta information från Sverige. Det finns risker med kinesiskt inflytande i, och uppköp av, teknikföretag. Ett exempel på detta är de stora kinesiska investeringarna i svensk halvledarindustri. Kina har även visat intresse för svensk flygindustri, inte minst i samband med export av Jas 39 Gripen. Svensk teknik som kommer Kina tillhanda, oavsett hur, kan användas för militära ändamål.

Även på kort sikt skulle Kinas verksamhet i Sverige kunna få stora konsekvenser för den innovationsförmåga och konkurrenskraft som bygger svenskt välstånd och som är en av grunderna för Sveriges säkerhet. Den 1 december 2023 trädde en ny lagstiftning om utländska direktinvesteringar ikraft för att förhindra direktinvesteringar som är skadliga för Sveriges säkerhet.

Ett tydligt exempel på hur KKP arbetar med öppen informationsinhämtning är de rekryteringar som gjorts internationellt av före detta stridspiloter för att utbilda kinesiska stridspiloter. Även svenska stridspiloter har fått erbjudanden om att arbeta med utbildning i Kina.

Under åren med pandemirestriktioner har personer från Kina haft mycket begränsade möjligheter att resa utomlands. Detta har även gällt för personer som reser för att inhämta information i andra länder. Det har också varit svårt att bjuda in personer till Kina för kontaktagning. I samband med att restriktionerna avskaffats har resandet ökat, vilket även innebär en ökning av antalet personer som reser till Sverige för att inhämta information för kinesiska statens räkning.

Teknisk inhämtning

Underrättelseinhämtning genom tekniska hjälpmedel är ett allvarligt hot mot svenska säkerhetsintressen. Den information som eftersöks finns ofta lagrad digitalt vilket gör att teknisk inhämtning, som både är personal- och kostnadseffektiv, kan användas.

Det går dock att försvåra motståndarens möjligheter till inhämtning genom att följa säkerhetsföreskrifterna och genom noggranna säkerhetskontroller av personal och system. En trend inom cyberområdet är att utnyttja svagheter i leverantörskedjorna och på så vis komma åt information. Därför är det viktigt att alla som hanterar skyddsvärd information ser till att informationsägare i alla led säkrar upp sina system.

Personbaserad inhämtning

I maj 2023 dömdes två bröder i hovrätten för att ha spionerat för Ryssland. Den äldre brodern hade under flera år arbetat vid Säkerhetspolisen och Försvarsmakten. Efter att tidigare ha nekat så erkände båda bröderna delar av brottet i hovrätten. Av deras berättelse framgår att de på eget initiativ kontaktat rysk underrättelsetjänst för att sälja information.

Främmande makts behov av mänskliga källor är ett allvarligt och konkret hot. Information om Försvarsmaktens verksamhet, förmåga, system, utveckling och samarbeten är av mycket högt intresse. Genom påtryckningar, utpressning och andra metoder försöker främmande underrättelse- och säkerhetstjänster att förmå enskilda individer att samarbeta. Anledningen till att någon blir spion varierar, men vanliga skäl är ekonomiska faktorer, ideologiska faktorer eller missnöje med sin situation. Ofta uppvisar personer-na observerbara beteenden och aktiviteter som

skiljer sig från normalbilden. Det kan till exempel handla om ett överdrivet intresse för information som ligger utanför personens ansvarsområde eller tjänstgöring utan rimlig förklaring vid avvikande eller udda tider. En god arbetsmiljö, där chefer känner sin personal och där kollegor bryr sig om varandra, är därför viktigt inte bara ur arbetsmiljöhänseende. Även säkerhetsskyddet gynnas av detta. För att tidigt förebygga och upptäcka avvikelser är det också viktigt med återkommande säkerhetssamtal.

Utländska underrättelse- och säkerhetstjänster genomför helst rekryteringar på eget territorium. Detta är en av anledningarna till att försvarsanställda rekommenderas att undvika resor till Ryssland, Kina, Iran och Belarus. Personer som har ryskt, kinesiskt, iranskt eller dubbelt medborgarskap och som befinner sig i närheten av en hotaktören intressant verksamhet eller geografi är extra sårbara. Detta gäller särskilt i de fall personen fortfarande har släkt kvar i landet eller regelbundet reser dit eller till länder där hotaktören har lättare att operera.

Öppen inhämtning

Främmande makt kan dock komma långt i en kartläggning genom öppen informationsinhämtning. I många fall kan information inhämtas via internet, vid behov av specifik information är kontakter med anställda exempelvis via nätverk, studiebesök eller kontakt vid mässor ett effektivt verktyg. Genom att öka medvetenheten om vad som är skyddsvärt, även om det inte är uppenbart hemligt, och inte sprida den informationen till utomstående kan tröskeln för främmande makt att komma åt information höjas.

SAMARBETE OCH UTVECKLING

Chefen Must Thomas Nilsson, chef Säkerhetspolisen Charlotte von Essen och generaldirektör Försvarets Radioanstalt (FRA) Björn Lyrvall.

NATIONELL SAMVERKAN

2023 har varit ett år då hoten mot Sverige har ökat ytterligare. Rysslands anfallskrig mot Ukraina har i grunden förändrat och försämrat den säkerhetspolitiska situationen i Europa och i Sveriges närområde, vilket kommer att påverka säkerhetshoten mot Sverige under lång tid.

Sveriges säkerhet kräver skydd av både den yttre gränsen och den inre kärnan i samhället – den fria åsiktsbildningen och integriteten i de demokratiska beslutsprocesserna. Särskild uppmärksamhet och motståndskraft behöver riktas mot alla försök av främmande makt – eller deras ombud – till otillbörlig påverkan av det svenska samhället eller dess företrädare, liksom inom totalförsvaret eller näringslivet.

Stöd och samverkan

Must stödjer andra myndigheter med expertkompetens, föreskrifter och granskning av säkerhetsskydd. För att möta bredden i hoten är det också viktigt att alla delar av totalförsvaret arbetar tillsammans för att möta hoten och för att stödja andra aktörer.

Must har utvecklat samarbetet med framför allt Säkerhetspolisen och Försvarets Radioanstalt (FRA) – ett strate-

giskt och operativt samarbete som finns på alla nivåer. Cheferna för Must, Säkerhetspolisen och FRA träffas regelbundet för att diskutera aktuella frågor. Medarbetare inom olika ansvarsområden har gemensamma avstämningar och en samverkan sker mellan myndigheterna i gemensamma ärenden.

Utöver FRA och Säkerhetspolisen samverkar Must med flera andra myndigheter. Samverkan sker i arbetsformer som Nationellt centrum för terrorhotbedömningar (NCT) som bedömer terrorhotnivån i Sverige och inom ramen för det nationella cybersäkerhetscentret (NCSC) som syftar till att stärka Sveriges motståndskraft mot cyberangrepp, underlätta ett samordnat agerande samt att stärka samverkan mellan offentliga och privata aktörer.

DEN DIGITALA TRANSFORMATIONEN

Det övergripande målet för Must är att Sverige 2030 ska ha ett relativt informationsövertag inom underrättelse- och säkerhetstjänsten mot båda de huvudsakliga hotaktörerna Ryssland och Kina. Denna målbild kan inte nås utan en omfattande digital transformation.

Världens data- och informationsmängder ökar kontinuerligt och i en accelererande takt, liksom förmågan att ta tillvara och utnyttja stora datamängder. Utvecklingen drivs bland annat av digitalisering och automatisering av samhälls- och verksamhetsprocesser, sociala mediars ökade inflytande, och artificiell intelligens.

Den senaste tidens omvärldsutveckling, bland annat erfarenheter från kriget i Ukraina, och internationella förmågeutveckling stärker Musts bedömning att den digitala utvecklingen är av synnerlig betydelse för utvecklingen av underrättelse och säkerhetstjänsten, men även av central vikt för Forsvarsmakten och den nationella säkerheten som helhet i ljuset av den bredade hotbilden mot samhället.

I Ukraina har vi sett hur landets samhällskritiska information i kommunikations- och it-system kunde lyftas ut till partnerländerns molntjänster, samtidigt som missiler haglade över ukrainska serverhallar och datacenter. Det rörde sig inte

enbart om försvarshemligheter, utan kanske framförallt om grunddata från landets motsvarighet till skatteverk, försäkringskassa och bankväsende som kunnat fortsätta sin verksamhet trots kriget.

Även på slagfältet har digitaliseringen varit viktig för Ukraina när satellit- och drönardata kunnat koordineras och distribueras i realtid via molnet, något som gett Ukraina ett informationsövertag i kriget mot Ryssland.

Den digitala utvecklingen är således av synnerlig betydelse i utvecklingen även för totalförsvarets robusthet och motståndskraft, samt för Forsvarsmaktens offensiva och defensiva förmågor.

De som inte har förmågan att nyttja datatillgångar och digitalt utveckla sin verksamhet kommer inom några få år att ha en komparativ nackdel visavi andra aktörer som har förmåga att samla och tolka de enorma mängderna information.


```
ITEM_ID 5_C01_002, 1.5F, TRUE }
ITEM_ID 5_C01_0025, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_C01_0025, 0.75F, TRUE
ITEM_ID 5_C01_003, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_C01_003, 3F, TRUE )
ITEM_ID 5_C01_0035, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_C01_0035, 3F, TRUE )
ITEM_ID 5_C01_004, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_C01_004, 5F, TRUE )
```

```
PHY ITEM_ID 5_MDE_001, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_MDE_001, 30 ) }
ITEM_ID 5_MDE_002, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_MDE_002, 100F ) }
ITEM_ID 5_MDE_003, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_MDE_003, 150F ) }
ITEM_ID 5_MDE_004, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_MDE_004, 300F ) }
ITEM_ID 5_MDE_005, NEW SHOPPRICEMODEL(
  ITEM_ID 5_MDE_005, 400F ) }
ITEM_ID 5_MDE_006, NEW SHOPPRICEMODEL(
```

```
0, 0, TRUE )
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
```

```
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
```

```
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
NEW SHOPPR (IMP_T, 1000001, 1000001)
```

```
PUBLIC VOID EVENTPURCHASEITEM(
  110)(
  SHOPPRICEMODEL PR
  IF (FABRIC SHOPPRICEMODEL
  PR.SETUP_ID (110, 001 PR))
  DEBUG_LOGGER (" ERROR EVENT
  FROM PURCHASE: " + 110);
  ROUTERFORPUR
```

```
FILE EXISTS CAP
APPLICATION_PERSISTENTDATAPATH
SAVE_SAVE
```

```
FILE_DELETE CAP
APPLICATION_PERSISTENTDATAPATH
"SAVE" );
```

```
BYEPREFS SETINT
```

RYMDEN

Konkurrensen mellan stormakterna om rymddomänen är storstrategisk och drivs av föreställningen att den som kontrollerar rymden också kontrollerar jorden. På senare tid har även månen hamnat i centrum för denna konkurrens. Samtidigt pågår en kraftig ökning av privata rymdaktörer, liksom av antalet satelliter i jordens omloppsbanor. När mängden satelliter ökar, ökar också sannolikheten för att satelliter krockar med varandra och rymdskrot sprids, vilket riskerar att göra vissa omloppsbanor svåra att nyttja.

De flesta stater är i dag beroende av satellittjänster, exempelvis för väderprognoser och klimatforskning, för positionering, navigering och tidshållning, men även för vissa militära- och samhällskritiska funktioner. Därför kan bortfall av satellittjänster leda till kumulativa effekter som kan påverka både samhällens robusthet och staters militära förmåga, vilket i förlängningen kan skaka maktdynamiken i det internationella systemet. Infrastruktur för rymdverksamhet, på marken, i rymden samt kommunikationen dem emellan, betraktas därför allt oftare som kritisk infrastruktur i behov av skydd.

Militära aspekter

Stater som Ryssland och Kina utvecklar sedan länge antisatellitförmågor. Den ryska antisatellitförmågan är av strategisk betydelse eftersom den, vid en förestående konflikt, kan nyttjas asymmetriskt mot en styrkemässigt överlägsen motståndare såsom USA och Nato. De senaste åren har allt fler stater, även Nato, börjat betrakta rymden som en domän för krigföring. Det försämrade omvärldsläget driver på denna utveckling. Det ryska anfallskriget mot Ukraina har även visat på den kommersiella rymdsektorns betydelse för krigföringen, exempelvis genom de ukrainska truppernas tillgång till satellitbaserat internet via Starlink.

Den snabba teknikutvecklingen inom rymddomänen gör att det blir lättare att få en överblick över slagfältet då många statliga och kommersiella aktörer har tillgång till satellitbilder. Rymddomänen kopplas också alltmer ihop med informationsdomänen och artificiell intelligens (AI). Med, i det närmaste kontinuerlig sensorteckning, kan verksamhet följas i nära realtid, vilket ger informationsöverläge och konkurrensfördelar. Den här teknikutvecklingen, tillsammans med en ökning av olika typer av obemannade farkoster, gör att det militära beroendet av rymddomänen kvarstår.

Nya möjligheter och risker för Sverige

Sverige har ett fördelaktigt geostrategiskt läge med närheten till Nordpolen och en väl utbyggd infrastruktur i norr, vilket tillsammans med en rymdsektor på framkant väcker intresse bland andra rymdaktörer. Stormakter, andra stater och privata aktörer strävar nu efter att etablera rymdverksamhet på svensk mark, vilket utgör en strategisk möjlighet för Sverige. Samtidigt ökar riskerna, bland annat för påverkan från externa aktörer som agerar utifrån sina egna säkerhetsintressen.

Ökat underrättelsehot mot Sverige

Till följd av en mer omfattande rymdverksamhet, liksom internationell och militär närvaro i Sverige, ökar också underrättelsehotet mot den svenska rymdsektorn som helhet. Den ryska underrättelseinhämtningen är traditionell till sin karaktär och sker främst till stöd för militär planering, samt för teknikanskaffning syftande till att kringgå västerländska sanktioner. Förändringar kopplade till det kommande Natomedlemskapet, liksom implementeringen av EU:s rymdstrategi för säkerhet och försvar (2023) är av ryskt intresse.

Kinas höga ambitioner i rymden utmanar USA:s dominerande ställning. I linje med dessa ambitioner har Kina ett intresse för Sveriges geostrategiska läge och för svensk innovationskraft. Kina tillskansar sig utländsk högteknologi bland annat genom strategiska uppköp, investeringar i digital och fysisk infrastruktur, akademisk exploatering och informationsinhämtning riktad mot industrin.

Rymddomänens beskaffenhet medför dock att många olika staters och företags satelliter kan passera över svenskt territorium och inhämta information om svenska (och våra samarbetspartners) förhållanden. Det blir därmed centralt för Sverige att ha en god förståelse för rymddomänen och en aktuell rymdlägesbild, särskilt när Sveriges roll och därmed ansvar som rymdaktör växer. Implementeringen av en svensk rymdstrategi som tar hänsyn till svensk säkerhet och svenska intressen på lång sikt kan bidra till att identifiera möjligheter, minska risken för påverkan, höja säkerhetsmedvetenheten och skapa förutsättningar för säkerhetsskyddsåtgärder.

Ställföreträdande chefen Must:

”EN SAMLAD SVENSK ANSATS BEHÖVS FÖR ATT MÖTA DE HOT SVERIGE STÅR INFÖR”

Henrik Garmer, ställföreträdande chef Must sedan augusti 2023, tillträdde i en tid då säkerhetsläget i Europa är det allvarigaste sedan kalla krigets slut. Här ger han sin syn på hur Must kan utvecklas för att möta de utmaningar Sverige står inför, vikten av tillgänglighet och styrkan i att arbeta tillsammans – mellan myndigheter och med hela totalförsvaret.

Det allvarliga säkerhetsläget väntas kvarstå under en längre tid. Vad innebär detta för Must?

– 2023 har präglats av osäkerhet och ovisshet med flera stora parallella kriser. Rysslands brutala krig mot Ukraina pågår alltjämt. Hamas fruktansvärda terrordåd och de efterföljande stridigheterna har inneburit en ny instabilitet i Mellanöstern. Som i alla moderna konflikter har civila fått betala ett högt pris. Vi ser att hotet från terrorism är fortsatt högt och att säkerhetshoten mot vårt samhälle har ökat. Sammantaget har utvecklingen inneburit att Must har fått arbeta ännu hårdare för att lösa sina uppgifter och för att kontinuerligt förse regeringen och överbefälhavaren med kvalificerade beslutsunderlag. Arbetstrycket lär dessvärre förbli högt även under 2024.

Hur anpassas underrättelseverksamheten till det nya omvärldsläget?

– På flera sätt. Under hösten fattades exempelvis beslut om att en utredare ska göra en översyn av den svenska underrättelseverksamheten. Det är något som vi välkomnar, inte minst då det är länge sedan en motsvarande genomlysning gjordes. Utredningen innebär en möjlighet att fånga upp förändringar i förutsättningarna för

vår verksamhet och att säkerställa att hela det svenska underrättelse- och säkerhetssystemet verkar på ett så effektivt sätt som möjligt. Det är viktigt, givet den hotbild som vi ser mot vårt samhälle.

Finns det fler exempel på förändringar?

– Ja, även i andra delar av statsförvaltningen sker anpassningar. I regeringskansliet har en ny funktion – och organisation – med en nationell säkerhetsrådgivare inrättats för att möjliggöra ökad koordinering av frågor som är av vikt för Sveriges säkerhet. En annan viktig utveckling är självfallet de omfattande förstärkningar som nu sker av det militära och civila försvaret, samtidigt som vi förbereder oss för ett Natomedlemskap.

Vad blir viktigast för Must under 2024?

– Det behövs en samlad svensk ansats för att möta de breda och komplexa hot som Sverige står inför. En sådan rörelse har redan startat. Förutom att arbeta tätare med övriga underrättelsemyndigheter, inte minst med FRA och Säpo, ska Must bidra med att nå ut bredare med information om hotbilden. Vi vill nå de aktörer, inom både privat och offentlig verksamhet, som hanterar samhällskritisk infrastruktur eller som har en roll i totalförsvaret.

Innebär det att information från Must kan bli mer tillgänglig?

– Vi måste ha ett tydligt mottagarperspektiv i allt vi kommunicerar och ska nå våra mottagare i rätt tid med relevant information. Det är såklart fortsatt centralt att skydda känsligt information, men vi måste kunna göra det och samtidigt fortsätta den rörelse vi påbörjat med att bli mer tillgängliga.

Vad har du för intryck av Must efter dina första månader på tjänsten?

– Det har varit ett intensivt tempo från dag ett på jobbet och intrycken är många. Det mest slående är att det inte går en dag utan att jag imponeras av djupet och bredden på de kunskaper som medarbetarna på Must besitter.

GRANSKNING AV MUST

Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten (Siun) granskar Must och utgör därmed en del av den demokratiska insynen av vår verksamhet. Synpunkter från Siuns granskningar tas omhand inom Must och är ett stöd i vår utveckling.

Under 2023 har Must granskats om verksamheten bedrivits i enlighet med lagen om försvarsunderrättelseverksamhet samt lagen om personuppgiftsbehandling vid Försvarsmakten. Granskningarna har kontrollerat att Musts rapportering följer den inriktning som är bestämd samt att Musts personuppgiftsbehandling utförs i enlighet med gällande lagstiftning. Must har också sammanhållit Siuns granskning av personuppgiftsbehandlingen inom Norra militärregionen.

Mer information om granskningarna finns på Siuns webbplats, www.siun.se.

SVERIGES
RIKES
LAG

FOREWORD BY THE HEAD OF MILITARY INTELLIGENCE AND SECURITY SERVICE

Looking back at 2023, the Swedish Military Intelligence and Security Service (MUST) can conclude that there is an increased risk to Sweden's security. In 2023 there were a number of major parallel crisis around the world which are ongoing and which we bring with us into 2024.

In the Middle East, the horrific acts of terrorism carried out by Hamas were followed by extensive conflict in the region. As is typical of modern conflicts the civilian population have been deeply affected by the situation. There is a major risk of escalation in this conflict that is likely to increase instability in the Middle East and to impact global trade flows negatively, most obviously in the Red Sea area.

In the Sahel region, conflicts have deepened, and there is greater political uncertainty and violence. We are also witnessing increased Chinese and Russian involvement in Africa.

In Europe, the war in Ukraine is entering its third year. There is nothing to indicate an end to this war in the foreseeable future. Neither a military victory nor a negotiated settlement is in sight. Russia is continuing to wage war and expects that its own endurance will be greater than that of Ukraine and its partners.

MUST assesses that Russia will increase its military strength as soon as it is feasible, following its losses in Ukraine. There are a number of obstacles to this, including challenging economic conditions, the loss of key competences, and the international sanctions imposed on Russia. It would, however, be an error to assume that the temporary limitations in Russian capabilities

in the vicinity of Sweden provides respite for us. Russia's ability to conduct a military attack against Sweden is a defining threat for the Swedish Armed Forces, and, even in the event of NATO membership, we must have the capability through an alliance to counter a revanchist and unpredictable Russia.

The threat from Russia and the war in Ukraine are currently central to MUST's activities. In peace time, however, MUST assesses that the most serious threat to Sweden comes from foreign intelligence operations. The activities of foreign powers in this area are large scale and long term. In addition to Russian activities, Chinese and Iranian actors are also notable in this field. Essentially, measures taken by these actors aim to assert an influence on vital Swedish systems, and to gain access to restricted information, as well as to influence our decision-making and freedom of action in crisis situations or in war.

The significance of external threats to Swedish security became evident in connection with the increase in the terrorist threat level in autumn 2023. Events in Sweden can also have consequences for Swedish interests abroad as we saw in relation to the terrorist attack in Brussels and the storming of the Swedish embassy in Iraq.

The broad and complex threat picture and the seriousness of the global situation mean that we are obliged to act to strengthen our security and resilience, in the Total Defence and Society at large. We in Sweden need to increase awareness of the threats to the country and what is expected of us all in the event of a security policy crisis or a possible attack.

Given the current security situation, it is crucial that we can address threats to our society using a comprehensive Swedish approach. MUST's annual report is part of this approach in the form of information dissemination. We all need to have insight, and act according to the seriousness of the current global situation.

Lieutenant General Thomas Nilsson

Director of the Swedish Military
Intelligence and Security Service
(MUST)

BILDER

Sid 9: Hampus Andersson/Försvarsmakten

Sid 10: Ola Jennersten / TT

Sid 17: Vitaly Nevar

Sid 19: Justin Yau / Sipa USA

Sid 21: Dmytro Smolienko / Ukrinform / Sipa USA

Sid 22: STRINGER / AFP

Sid 23: Sergei GUNEYEV / AFP

Sid 25: Louise Delmotte / AP

Sid 27: Mohammed Dahman / AP

Sid 29: Didier Lebrun

Sid 33: Anna-Karin Nilsson

Sid 35: Anna-Karin Nilsson

Sid 37: Alexander Gustavsson/Försvarsmakten

Sid 39: Nato

Sid 40: Bezav Mahmod/Försvarsmakten

Sid 44: Anna-Karin Nilsson

Sid 47: Anna-Karin Nilsson

Sid 51: Johan Nilsson/TT

Sid 54: Marcus Björkman/Försvarsmakten

Sid 57: Science Photo Library /TT

Sid 59: Joshua Conti / Us Space / Planet Pix via ZUMA Press Wire

Sid 61: Marcus Björkman/Försvarsmakten

Sid 63: Bertil Ericson/SCANPIX

Sid 64: Hampus Andersson/Försvarsmakten

Ett säkrare Sverige i en osäker värld

FÖRSVARSMAKTEN

107 85 Stockholm, tel 08-788 75 00
www.forsvarsmakten.se